

Софийски университет „Свети Климент Охридски”

**Факултет по класически и нови филологии
Катедра „Испанистика и португалистика”**

Татяна Петкова Иванова

**ФЕМИНИЗАЦИЯ НА ИСПАНСКИЯ ЕЗИК В ОБЩЕСТВЕНО-
ПОЛИТИЧЕСКАТА РЕЧ**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по
професионално направление 2.1. Филология (Лингвистика –
испански език)**

**Научен ръководител:
проф. дфн Иван Вълчев Кънчев**

София, 2016

Научно жури в състав:

Председател:

проф. дфн Евгения Тодорова Вучева-Йорданова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Членове:

проф. д-р Даниела Николаева Кох-Кожухарова (Университет за национално и световно стопанство)

проф. дфн Мария Димитрова Китова-Василева (Нов български университет)

проф. дфн Иван Вълчев Кънчев (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

доц. д-р Адриана Христова Миткова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Увод.....	5
I. Встъпителни думи.....	5
II. Предмет, цел, задачи, обект и хипотеза на труда.....	11
III. Теоретични принципи и методология.....	13
IV. Структура на дисертацията.....	14

Част I: Теоретични постановки

Глава I: Категорията <i>род</i> в испанския език.....	17
I. Встъпителни думи.....	17
II. Понятията <i>езикова категория</i> и <i>маркираност</i>	18
III. Особености на категорията <i>род</i> в испанския език.....	23
IV. „Всички жени баски са баски, като същевременно и много баски са жени. Род и пол в испанския език”.....	33
V. Заключителни думи.....	45
Глава II: Граматичният род срещу езиковия феминизъм.....	47
I. Встъпителни думи.....	47
II. Същност на сексизма.....	48
III. Същност на езиковия сексизъм.....	53
IV. Корените на конфликта между граматичния род и езиковия феминизъм.....	63
V. Същност на езиковата и комуникативната компетентност и влиянието им върху дискурсивното поведение на говорещите.....	79
VI. Медиите – оръжие в борбата за <i>видимост на жената в езика</i>	86
VII. Испанският език – жертва на <i>ефекта на Дънинг-Крюгер</i>	86
VIII. Ръководствата за несексистко общуване.....	89
IX. Несексисткият език – средство за реклама на жената.....	94
X. Заключителни думи.....	100

Част II: Езиковият феминизъм в испанския език: противоречия, конфликти, крайности

Глава I: Раздвояването на мъжкия и женския род – натрапник в испанския език: типологично преобразуване на категорията род.....102

I. Политическата коректност – нетолерантната толерантност.....	102
II. Раздвояването на мъжкия и женския род от гледна точка на граматиката и прагматиката.....	112
III. Затруднения, причинени от раздвояването на двата рода.....	128
IV. Възможното раздвояване.....	138
V. Препоръки за употреба на раздвояването на <i>Guía de comunicación no sexista</i>	141
VI. Спазването на препоръките за несексистко общуване от „обикновения“ носител на езика – невъзможно и ненужно.....	145
VI. Заключение думи.....	159

Глава II: Политически мотивирани манипулации на езика в три допълнителни аспекта.....165

I. Образуване на женски род и употреба на всички съществителни, обозначаващи лица.....	165
II. Употреба на събирателни и абстрактни съществителни.....	187
III. Изпускане на определителния член за мъжки род.....	193
IV. Заключение думи.....	203

Заключение.....206

Речник на значенията на основните термини, използвани в дисертацията.....211

Библиография.....214

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

1. АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА.....	7
2. ПРЕДМЕТ, ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, ОБЕКТ И ХИПОТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	8
3. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	10
Част I: Теоретични постановки	
3.1. Глава I: Категорията <i>rod</i> в испанския език.....	10
3.2. Глава II: Граматичният род срещу езиковия феминизъм.....	16
Част II: Езиковият феминизъм в испанския език: противоречия, конфликти, крайности	
3.3. Глава I: Раздвояването на мъжкия и женския род – натрапник в испанския език: типологично преобразуване на категорията <i>rod</i>	26
3.4. Глава II: Политически мотивирани манипулации на езика в три допълнителни аспекта.....	38
4. ИЗВОДИ.....	48
5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	53
6. ПРИНОСИ С ТЕОРЕТИЧЕН И НАУЧНО-ПРИЛОЖЕН ХАРАКТЕР.....	55
7. БИБЛИОГРАФИЯ, ИЗПОЛЗВАНА В АВТОРЕФЕРАТА.....	57
8. ПУБЛИКАЦИИ.....	60

Дисертационният труд „Феминизация на испанския език в общественно-политическата реч” е с обем 229 стандартни страници, от които 205 са текст-изложение и 24 страници – приложения. Структурата му включва увод, изложение и заключение, последвано от речник на значенията на основните термини, и библиография. Изложението е разделено на две части, всяка от които включва по две глави, и е организирано така, че поставените задачи да бъдат решавани постепенно и в логическа последователност. Библиографията съдържа 98 заглавия на източници на испански, каталански, галисийски, български и английски език и 66 заглавия корпус.

В **увода** са представени актуалността и значимостта на разработената в дисертационния труд тема, както и неговите цел, задачи, обект, предмет, хипотеза, теоретични принципи, методология и организация, и е описан емпиричният материал.

В **първа глава на първа част** са представени главните теоретични постановки, върху които е изградено и развито изложението, като въз основа на разработките в областта на различни учени, са изяснени същността на опозицията мъжки/женски род в испанския език и изцяло граматичния характер на рода, неправилно отъждествяван с пола.

Във **втора глава на първа част** поетапно е разработен проблемът за конфликта между граматичния род и езиковия феминизъм от гледна точка на социолингвистиката.

В **първа и втора глава на втора част** са представени, описани и анализирани основните крайности на феминизацията в испанския език: раздвояване на мъжкия и женския род (**първа глава**); образуване на женски род на всички съществителни, обозначаващи лица, и повсеместната им безкритична употреба; използване на събирателни и абстрактни съществителни; изпускане на определителния член за мъжки род (**втора глава**). Вниманието е насочено преди всичко към езиковите недостатъци на изброените явления, но не е пренебрегната и социокултурната страна на проблема.

В **заключението** са обобщени изводите от четирите глави.

1. АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА

1.1. Според хипотезата на Сапир – Уорф, известна още като принцип на лингвистичната относителност, езикът представлява ръководство за възприемане на „социалната действителност” и оказва силно влияние върху човешкото мислене, свързано със социалните проблеми и процеси. Е. Сапир е на мнение, че езикът става все по-ценен като пътеводител за изучаването на дадена култура, тъй като в известен смисъл мрежата от социални модели на всяка цивилизация е показана в езика, който я изразява. Сапир е убеден, че не е възможно да разберем значимите контури на дадена култура без помощта на езиковия символизъм, благодарение на който тези контури придобиват значение и стават понятни за обществото. Той твърди, че „реалният свят” в голяма степен е несъзнателно изграден върху езиковите навици на носителите на даден език и не съществуват два езика, достатъчно идентични, че да могат да бъдат смятани за изразители на една и съща социална действителност (Сапир, 1929: 209), а всеки език е носител на различен светоглед, което формира различно мислене у хората, както отбелязва Х. А. Мартинес, обяснявайки същността на хипотезата (Мартинес, 2006).

Отгук бихме могли да заключим, че езикът притежава силата да променя манталитета. Но дали в действителност е така? Езикът ли променя манталитета или промяната в манталитета води до промени в езика? Или си влияят взаимно? Ж. Бояджиев (1984: 113) пояснява, че „езикът упражнява известно въздействие върху мисленето, познанието и културата, но това въздействие не бива да се абсолютизира”, като подчертава, че при определени условия е възможно езиковите формули да повлияят върху човешкото поведение, но то не е обусловено изцяло от езика. От своя страна Мартинес (2006) смята, че хипотезата на Сапир – Уорф е толкова слаба, че е трудно както да бъде потвърдена, така и да бъде опровергана.

1.2. В испаноговорещия свят езикът представлява едно от оръжията, използвани в непрестанната борба за права на жените. За истинността на това твърдение свидетелства нарастващата феминизация в испанския език. Стъпвайки върху хипотезата на Сапир – Уорф, феминистките организации в Испания и в

Латинска Америка се обединяват около две мнения: първо, че езикът притежава силата да определя и променя манталитета, и второ, че испанският език е мачистки и сексистки, плод на едно мачистко и сексистко общество, и е наложително да бъде реформиран, за да се „даде видимост” на жената, чието присъствие в него е било „скрито” векове наред. Именно в това се състои същността на тяхната кауза за *видимост на жената в езика*, основана на теорията им, че промяната в езика ще доведе до промяна в съзнанието и в манталитета на испаноговорещите и ще изкорени мачизма и сексизма от испаноезичните общества. От това тяхно убеждение, следствие от отъждествяването на граматичния род с биологичния пол, възникват формулите за несексистко общуване, част от които нарушават граматичните правила на испанския език, влизат в пряк сблъсък с езиковата компетентност на испаноговорещите, неприложими са на практика, затрудняват разбирането при слушане и при четене и нямат действителен ефект върху положението на жената в обществото.

2. ПРЕДМЕТ, ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, ОБЕКТ И ХИПОТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД; ОПИСАНИЕ НА ЕМПИРИЧНИЯ МАТЕРИАЛ

Предмет на дисертационния труд: феминизмът и антисексизмът като форма на познание и общуване в диалога.

Цел на дисертационния труд: да изследва основните противоречия, конфликти и крайности на феминизацията в испанския език, изразена най-ярко в обществено-политическата реч.

Задачи на дисертационния труд:

– да представим организацията на езиковата категория *род* в испанския език;

– да очертаем социолингвистичните рамки на проблема с феминизацията в езика, като наблегнем на няколко основни момента: разглеждане на въпроса какъв вид явление е сексизмът, неговата същност и форми на изразяване; търсене на генезиса на феминизацията в езика, проследяване на развитието ѝ и начините, по които си проправя път; разглеждане на идеята, залегнала в основата на

дихотомията *género/sexo* (род/пол), и извеждане на преден план на особеностите ѝ в испанския език; установяване от какво зависи дискурсивното поведение на говорещите;

– да опишем и анализираме раздвояването на мъжкия и женския род като основна формула за несексистко общуване, да установим влиянието му в обществото и най-вече върху „обикновените“ испаноговорещи, за които в общуването тежест имат езиковата икономия, яснотата на изразяването и ефективността на речта, а не аргументи като дискриминация, езиков сексизъм или *видимост на жената*, и да проверим възможно ли е трайното му установяване в езика и в речта на говорещите;

– да изведем, опишем и анализираме други крайности на феминизацията в испанския език и да направим прогноза за бъдещето им.

Обект на дисертационния труд: изявите на феминизма и антисексизма под формата на формули за несексистко общуване, налагани в последните почти три десетилетия в испаноезичния свят от политици, общественици и журналисти, подкрепящи феминистката кауза за *видимост на жената в езика*.

Хипотеза на дисертационния труд: допускаме, че формулите за несексистко общуване произлизат от смесването на граматичното и биологичното значение на съществителното *género* (род) и последвалото смесване на *género* (род) и *sexo* (пол) и действителната им цел не е свързана с постигането на междуполово равенство. Те принадлежат на политическата коректност и мотивацията за появата им е именно политическа, обслужва интересите на лица, партии и организации, изповядващи определена идеология, и прикрива липсата на действителна и ефективна дейност, насочена към решаването на проблемите на жените.

Описание на емпиричния материал: сред използвания емпиричен материал фигурират материали от испански и латиноамерикански вестници, телевизионни канали и сайтове, сред които се открояват *20 minutos*, *ABC*, *Abogacia.es*, *Creceerfeliz.es*, *Economiaynegocios.cl*, *El Diario*, *Emprendedores.es*, *El Mundo*, *El País*, *La cuarta*, *La Razón*, *La Vanguardia*, *Primera Hora*, *RTVE*, *Serperuano.com*, *Telecinco*, *Telefe*, *Unicef.es* и др.

3. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Част I: Теоретични постановки

3.1. Глава I: Категорията *род* в испанския език

3.1.1. Понятията *езикова категория* и *маркираност*

Р. Якобсон (1957) разграничава две групи езикови категории: категории, включващи участниците в събитието, и категории, които ги изключват. Първите може да характеризират или самите участници, или връзката им със събитието, за което се разказва. Вторите от своя страна характеризират или самото събитие, за което се разказва, или връзката му с друго събитие. Категориите, които характеризират само участниците или само събитието, се наричат обозначаващи, а тези, които характеризират участниците или събитието във връзка с друг елемент, се наричат свързващи.

Обозначаващите категории показват качеството или количеството на събитието, за което се разказва, и се наричат съответно квалификатори и квантификатори.

И обозначаващите, и свързващите категории могат да характеризират събитието, за което се разказва, и/или участниците в него във връзка или не с речевия акт или участниците в него. Категориите, обозначаващи такава връзка, се наричат комутатори (шифтър).

Темата е разработена подробно от И. Мелчук (1992), който формулира седем основни принципа на морфологичните изследвания на Якобсон. Четвъртият от тях е принципът на маркираността. Според Якобсон, цитиран от Мелчук, един от всеки два противоположни елемента се характеризира с наличието на функционален белег, докато при другия този белег отсъства. Точно в това се състои принципът на маркираността. Мелчук е на мнение, че приносът на руския езиковед е неocenim, тъй като благодарение на него днес знаем, че:

– е необходимо да различаваме две опозиции, наречени от него антиномии;

– белегът на даден елемент може да бъде различен в различни аспекти, т.е. не може да се говори просто за маркиран член, а винаги трябва да се уточнява в каква форма се изследват маркираното и немаркираното. *Маркирано* и *семантично/формално по-сложно* не са синоними. При опозицията мъжки/женски род маркираният член е женският род, но от гледна точка на формата и значението са възможни различни връзки между родовете: *rey/reina* (крал/кralица) – съществителното от женски род е формално и семантично по-сложно от това от мъжки род; *amigo/amiga* (приятел/приятелка) – формално съществителните от мъжки и женски род са еднакво сложни, докато семантично това от мъжки род е по-просто. Присъствието или отсъствието на функционален белег може да се свърже с начина, по който се съхраняват съответните елементи в паметта на говорещия: немаркираният член се съхранява като такъв, докато маркираният произхожда от него, следвайки определени правила. Също така немаркираният член на една опозиция се характеризира с по-високо ниво на полисемия от маркирания;

– езикът избягва струпването на маркирани категории в един елемент (пак там, 251 – 254).

Изследванията на Якобсон ни дават възможността да изведем следните особености на рода:

– родът е обозначаваща категория, определена от езика, която включва участниците в събитието, за което се разказва;

– родът квалифицира самите участници, независимо от речевия акт;

– при опозицията мъжки/женски род маркираният член е женският род, защото притежава функционален белег по пол, докато при мъжкия род такъв белег отсъства, което означава, че опозицията има привативен характер;

– в паметта на говорещия женският род произхожда от мъжкия, следвайки определени правила;

– мъжкия род се характеризира с по-високо ниво на полисемия от женския, т.е. може да има едновременно няколко различни смислови значения и в един контекст да се отнася само за мъже, а в друг – да включва и мъжете, и жените.

3.1.2. Особености на категорията *rod* в испанския език

Според престижната *Nueva gramática de la lengua española* („Нова граматика на испанския език”), издание на Испанската кралска академия и своеобразна библия на езика на Сервантес, която по-нататък ще отбелязваме като *NGLE*, понятието *немаркиран* се отнася за член на бинарна опозиция, който може да включва цялата опозиция, поради което не е необходимо да се споменава маркираната дума и при обозначаването на одушевени предмети съществителните от мъжки род се употребяват както за обозначаване на отделните мъжки индивиди, така и за обозначаване на целия вид. В определен контекст, разбира се (*NGLE*, 2009: 85 – 86). Това означава, че опозицията мъжки/женски род има привативен характер, като женският род се характеризира с присъствието на функционален белег, а мъжкият – с отсъствието му. Функционалният белег е именно половият белег, т.е. съществителните имена от женски род са полово маркирани, за разлика от тези от мъжки род, които са лишени от подобен белег, и това им дава свободата да обхващат и двата пола.

Съществителните имена в испанския език не притежават среден род, но остатъци от него в езика не липсват. *NGLE* (2009: 82) сочи, че средният род в испанския език е по-скоро „изразител на един граматичен клас думи, обозначаващи определени абстрактни понятия”¹. Среден род откриваме при определителния член (*lo*), личните местоимения (*ello, lo*), показателните местоимения (*esto* (това), *eso* (това/онова), *aquello* (онова) и кванторите (*cuanto* (колкото), *mucho* (много (за количество), *poco* (малко), *tanto* (толкова), както и при местоименията, заместващи цели изречения (*lo, eso*).

В испанския език, освен съществителните, род притежават и личните местоимения (*él/ella* (той/тя), *nosotros/nosotras* (ние (м.р.; м.р. и ж.р.)/ние (ж.р.)), *vosotros/vosotras* (вие (м.р.; м.р. и ж.р.)/вие (ж.р.)) (неучтивата форма), *ellos/ellas* (те (м.р.; м.р. и ж.р.)/те (ж.р.)). Докато неучтивата форма на личното местоимение *vosotros/vosotras* притежава род, при учтивата такъв липсва – *usted/ustedes* (Вие (м.р. и ж.р. ед.ч.)/Вие (м.р. и ж.р. мн.ч.)).

---

¹ Всички цитати са в превод на авторката – бел. авт.

Определителният член, прилагателните имена и кванторите се съгласуват по род със съществителните имена и личните местоимения, независимо каква синтактична функция изпълняват. Съгласуват се също и със скрития подлог.

При съществителните, обозначаващи одушевени предмети, родът може да отразява пола на съответното лице или животно, но това не е задължително. Съществуват многобройни съществителни, чийто род няма връзка с пола. Родът на събирателните съществителни също не отразява пола на обозначаваните групи.

Не е задължително също така окончанието на съществителното име да показва рода.

Възможно е да се получи и разминаване между определителния член и рода, но това е само привидно. В действителност такава не съществува например в израза *el agua fresca* (прясна вода): *el* (определителен член), *agua* (същ. от ж.р.), *fresca* (прил. от ж.р.). В испанския език съществителните от женски род, започващи с ударено *a-*, в единствено число получават определителен член *el*, вместо обичайния *la*, по морфофонологични причини или казано накратко, за благозвучие. Всъщност определителният член *el*, който наблюдаваме в горепосочения израз, е аломорфен вариант на определителния член за женски род *la*. Той и определителният член *el* за мъжки род са омоними.

3.1.3. „Всички жени баски са баски, като същевременно и много баски са жени. Род и пол в испанския език”

3.1.3.1. И. Рока разглежда връзката между граматичния род (който в испанския език е произволен, дори когато референтът има биологичен пол) и пола, разграничавайки следните видове съществителни:

– съществителни, обозначаващи неодушевени предмети – родът им няма как да е свързан с какъвто и да било пол;

– съществителни, обозначаващи живи същества, при които биологичният пол не обуславя граматичен род;

– двойки съществителни, едното от които не носи показател за семантичен род, а другото носи – първото съществително остава немаркирано и може да обозначава и двата пола, а второто е маркирано за женски род;

– съществителни, които задължително обозначават същества от мъжки биологичен пол – винаги са от мъжки род;

– двойката *monje/monja* (монах/монахиня) – една от малкото двойки в испанския език, при които заедно с рода се променя и показателят за семантичен пол (Рока, 2009: 96 – 101).

За да изясним за какво по-точно говори Рока, ще разгледаме следните примери:

Elena es una criatura preciosa (Елена е прекрасно дете)

Jorge es una criatura preciosa (Хорхе е прекрасно дете),

но

Elena es una niña preciosa (Елена е прекрасно дете (момиченце)

*Jorge es una niña preciosa (*Хорхе е прекрасно дете (момиченце).

Първите две изречения звучат естествено и смислено, тъй като съществителното *criatura* не крие в себе си показател за женски семантичен род, т.е. не означава „момиченце”, и следователно е напълно съвместимо с мъжкото име Хорхе. Третото изречение също е правилно (нормално е дете на име Елена да е от женски пол), но последното не е, защото съществителното *niña* е маркирано за женски род и следователно не отговаря на името Хорхе, обозначаващо биологичен мъжки пол. Двойката *niño/niña* (момченце/момиченце), както и безброй други подобни двойки, се състои от две съществителни – немаркирано и маркирано, като второто е маркирано за женски род, докато първото е немаркирано и може да обхваща и двата рода.

Рока предлага един лесен опит, с който да проверим правилността на това твърдение – да добавим израза *de ambos sexos* (от двата пола):

los niños de ambos sexos (децата от двата пола)

*las niñas de ambos sexos (*момиченцата от двата пола).

Испаноговорещият веднага усеща, че във втория пример се наблюдава някаква аномалия, докато първият е съвсем пълноценен. Оттук стигаме до

заклучението, че съществителното от втория пример е маркирано като отнасящо се за жени, докато това от първия пример не е полово маркирано и тази особеност му позволява да се съчетае с фразата „от двата пола”. Това е така не по нечие желание, а защото езикът се е развил по този начин несъзнателно и спонтанно, пояснява Рока (пак там, 97 – 98).

3.1.3.2. Поради всички тези причини ученият подчертава, че е важно да правим разлика между семантичен и биологичен пол, като семантичният пол, обяснява той, е закодиран в значението на някои думи, а биологичен е полът на референтите в действителността. От двата само семантичният пол е езикова материя, тъй като представлява част от значението на езиковия знак. И докато всички съществителни в испанския език носят родов показател – за мъжки или за женски род, – не всички носят показател за семантичен пол и това важи не само за тези, които обозначават неодушевени предмети, а и за някои от обозначаващите одушевени. От тях семантичен полов показател имат само онези, които обозначават един от двата пола. Съществителните, които не обозначават определен пол, не носят такъв показател. Според Рока съществителните с женски семантичен показател в испанския език задължително са от женски род, но обратното твърдение не е вярно – съществителните от женски род не е задължително да имат женски семантичен показател. Също така думите, които задължително обозначават същества от мъжки пол, са от мъжки род. И тук обратното не е вярно. Думи като *criatura* (новородено дете), *persona* (лице, човек) или *vástago* (потомък) нямат семантичен пол, поради което родът им е независим от биологичния им пол.

Думи, като *amigo* (приятел), *empleado* (служител), *primo* (братовчед)... нямат семантичен пол и следователно родът им не произлиза от връзката между него и рода, но не е и случаен. В случая на *amigo* женският род вече е зает от *amiga* и произлиза от женския семантичен показател, вследствие на което *amigo* не може да бъде от женски род, а това означава, че е от мъжки, защото испанският има само два рода. Във всички родови двойки с изключение на *monje/monja* (монах/монахиня) и още няколко подобни женският род се отнася за същества от женски пол, а мъжкият е безполов (пак там, 101 – 105).

В първа глава са разгледани също така постановки по темата на Х. М. Гонсалес Калво и И. Кънчев.

3.2. Глава II: Граматичният род срещу езиковия феминизъм

Във втора глава ударението е поставено върху социолингвистичните аспекти на темата на изследването. След като е изяснена същността на понятието *сексизъм* и са разгледани двойственият съюз между враждебен и благосклонен сексизъм и обуславящите го фактори, изложението се съсредоточава върху езиковия сексизъм и неговата същност, особености и основни видове, като търси отговор на въпросите има ли дискриминация в езика, или тя съществува само в речта, възможно ли е да поставим знак за равенство между езиковия и социалния сексизъм, кои фактори пораждаат половата дискриминация и кой човек може да бъде наречен сексист. На един следващ етап на фокус попадат дихотомията *género/sexo* (род/пол) с отличителните ѝ белези в испанския език и утвърждаването на жената в обществото чрез дискурса – фактори, обуславящи сблъска между граматика и феминизъм, след което вниманието е насочено към основния проблем за езиковата и комуникативната компетентност и влиянието им върху дискурсивното поведение на говорещите. Проследено е също така как работи феминистката езикова пропаганда и как се отразява тя на останалите официални езици в Испания, като е отделено място на ролята на медиите и ръководствата за несексистко общуване в разпалването и поддържането на конфликта между граматиката и феминизма.

3.2.1. Същност на сексизма

Въпреки че сексизмът традиционно е възприеман като враждебно отношение към жените, П. Глик и С. Фиск (1996: 491) доказват, че той има и друга страна – положително отношение, което обаче е свързано с поставянето на жената в стереотипна рамка. Учените (Глик, Фиск, 1996; 2001) разграничават два вида сексизъм – враждебен (*hostile sexism*) и благосклонен (*benevolent sexism*), – две

крос-културни идеологии, образуващи двойствен съюз, тъй като и двете представляват знак за неравенство между половете. При враждебния сексизъм междуполовите отношения биват разглеждани като отношения между съперници, като се налага мнението, че жените се стремят да контролират мъжете, било чрез сексуалността си, било чрез феминистката идеология. Благосклонният сексизъм възприема жените като „чисти създания, които трябва да бъдат закриляни, подкрепяни и обожавани” и чиято любов е необходима на мъжа, за да се почувства той пълноценен. Оттук следва изводът, че жената е слаба, поради което е по-подходяща за традиционни полови роли, а мъжът, проявяващ покровителско поведение, е склонен да го приема като израз на уважение, а не като ограничаване. Според авторите благосклонният сексизъм, макар и обществено по-приемлив, е допълнение на враждебния, допринася за преодоляването на женската съпротива срещу междуполовото неравенство (Глик, Фиск, 2001: 109), оправдава властта на мъжете и последствията от него често се оказват пагубни. Освен това не е задължително жената да го възприема като проява на благосклонност, тъй като е възможно тя да изтълкува мъжката проява на внимание и загриженост като несериозно отношение (Глик, Фиск, 1996: 491 – 492).

3.2.2. Същност на езиковия сексизъм

Разбирането за езиковия сексизъм насочва вниманието към дискриминационното представяне на образа на жената в езика и асиметрията в езиковата система. Езиковият сексизъм се състои в установените в езика мъжка гледна точка и патриархални стереотипи, отреждащи второстепенна роля на жената и изграждащи ѝ по-скоро отрицателен образ. Според феминистките всички езици, наследили патриархалната култура, са „мъжки” и представят света от мъжка гледна точка. Стига се до радикално тълкуване на хипотезата на Сапир – Уорф, че езикът формира мисленето на обществото и че мъжете контролират езика и изключват жените от него. Така се ражда идеята, че премахването на сексизма от езика би довело до премахването му и в обществото, тъй като езикът има централна роля

при формирането на съзнанието и на ценностната система на личността (Миткова, 2013: 42).

А. Миткова (2013: 43) отбелязва, че според представителките на феминистката критика езиков сексизъм съществува в самата езикова система на испанския език, което налага промяната ѝ, но и пояснява, че „чисто езикови явления са наричани *езиков сексизъм*, когато в действителност сексизмът е *социален*, а те са само негово отражение”.

А. Гарсия Месегер (2001: 20; 2002) разделя езиковия сексизъм на *лексикален* и *синтактичен*, като обяснява, че лексикалният е свързан с употребата на отделни думи, а синтактичният – с начина, по който е построено изречението.

Според учения синтактичният сексизъм е по-важен от лексикалният, тъй като разкрива по-дълбоки корени на патриархален манталитет у хората, които проявяват първия вид полова дискриминация, без да си дават сметка. Точно поради тази причина той предупреждава, че понякога сексист може да се окаже този, който обвинява другия в сексизъм (Гарсия Месегер, 2002), иначе казано, неговият манталитет го кара да вижда дискриминация там, където такава няма. Това е свързано с контекста, като Гарсия Месегер (2001: 21, 2002) подчертава, че най-могъщият контекст е този, който говорещият носи у себе си и който предизвиква много грешки в общуването, и колкото по-различен е личният контекст на участниците в диалога, толкова по-голяма е вероятността от грешки.

Контекстът има две функции: от една страна, ни позволява да си спестим думи, а от друга – личният контекст понякога ни пречи да осъзнаем, че думите ни може да бъдат изтълкувани по различен начин от този, който очакваме, или ние като слушащи може да изтълкуваме думите на говорещия неправилно – ученият нарича това явление „сексизъм на слушащия” (Гарсия Месегер, 2001: 22 – 24, 2002). Якобсон (1957) обяснява, че в процеса на предаване на дадено послание, за да бъде разбрано правилно от адресата, подателят го закодира, а получателят трябва да го декодира, и колкото по-добре познава кода, използван от подателя, по-голямо и по-качествено ще е количеството получена информация. С други думи, Гарсия Месегер е прав, че колкото по-близък е личният контекст на участниците в диалога, толкова по-правилно те се разбират взаимно.

Ученият говори и за един умствен механизъм, който също оказва влияние върху процеса на общуване – от ранна детска възраст човек носи в съзнанието си речник и граматика, благодарение на които общува с останалите хора. Когато слуша или чете, мозъкът му работи като добре смазана машина в търсене на значение на посланията – устни и писмени, но щом улови първото приемливо значение, той спира търсенето, което води до грешки, включително от сексистко естество (Гарсия Месегер, 2001: 22; 2002). Именно в това се състои т.нар. от автора „сексизъм на слушащия”. Той се проявява в два случая:

- когато слушащият тълкува сексистки несексистки израз;
- когато слушащият не улавя сексизма на говорещия – в този случай налице са едновременно сексизъм и на говорещия, и на слушащия) (Гарсия Месегер, 2001: 24; 2002).

3.2.3 Корените на конфликта между граматичния род и езиковия феминизъм

Според нас в основата на този конфликт стоят два факта. Първият е, че феминистките не правят разлика между език и действителност и са склонни да отъждествяват граматичния род с пола. Тази грешка възниква най-напред от смесването на две от основните значения на съществителното *género* (род): биол. „Съвкупност от видове, споделящи определени особености”. / грам. 1. „Клас, към който спадат дадено съществително име или местоимение, тъй като с тях се съгласуват една от формите и обикновено само една от флексииите на прилагателното или местоимението. В индоевропейските езици тези форми са три при определени съществителни и местоимения – мъжка, женска и средна”; 2. „Всяка една от тези форми”; 3. „Форма, чрез която се различават понякога съществителните имена според това дали принадлежат на един или друг от трите класа”².

Това объркване води след себе си друго – поставянето на знак за равенство между *género* (род) и *sexo* (пол), какъвто обаче не може да бъде поставен в никакъв

---

² DRAE: <http://lema.rae.es/drae/?val=genero>.

случай, тъй като *sexo* означава: 1. „Органични белези – мъжки или женски – на животните и хората”; 2. „Съвкупност от същества, принадлежащи на един и същи пол”³.

Испаноговорещите феминистки налагат употребата на *género* вместо *sexo* не по своя идея, а по подражателен път, следвайки примера на англоговорещите си съмишленици. През 70-те години на XX в. американските феминистки въвеждат употребата на *gender* (род) с мотива, че *полът* се определя от природата, т.е. човек се ражда с мъжки или с женски пол, докато *родът*, т.е. да бъдеш мъж или жена, може да бъде възпитаван и променян. По този начин те правят разграничение между *пол* – биологична категория, и *род* (*социален пол* при Миткова) – съвкупността от социалните, културни, психологически и поведенчески характеристики, налагани от обществото на хората в зависимост от биологичния им пол. Обособяването на термина *gender* е знак за отхвърлянето на биологичната определеност на термина *пол* и служи за разграничаване на биологичните от културните особености на човека (Миткова, 2013: 18).

На испански терминът *género* има специфична и противоречива употреба, предполагаща редица трудности, което не убягва на изследователите.

Гарсия Месегер (2001: 31) обръща внимание на факта, че „понастоящем феминизмът употребява думата *género*, противопоставяйки я на думата *sexo*, за обозначаването на културни черти, традиционно приписвани на половете; но вместо да борави правилно с двете думи, употребявайки едната или другата според контекста, феминизмът обикновено се придържа към думата *género*, дори контекстът да изисква да се говори за *sexo*”. Авторът дава пример с често срещаната грешка при представянето на резултати от статистически проучвания за поведението на мъжете и жените или на момченцата и момиченцата, когато в заглавията неправилно се говори за род, вместо за пол, допускайки, че смесването на двата термина се дължи на влиянието на английския език, „в който объркването между род и пол е нещо обичайно”.

Втората причина за конфликта между граматика и феминизъм смятаме, че се корени в отношението на феминистките към самите себе си. Тук можем да

---

³ DRAE: <http://lema.rae.es/drae/?val=sexo>.

говорим за ниско самочувствие, липса на увереност в собствените качества и възможности, неудовлетвореност от постигнатото в личен и най-вече в професионален план, опит за рушене на някакви въображаеми ограничения, които конкретната жена си е поставила сама, или на действително съществуващи такива, които не успява да преодолее по една или друга причина.

Именно с цел преодоляването на всички изброени проблеми и насърчаването на жените да имат по-високо самочувствие, да бъдат по-самоуверени, смели и решителни, да заявят на висок глас присъствието си в обществената сфера феминистките прибягват до изтъкването на женския род, което очевидно според тях придава известна увереност и чувство за значимост.

Женският род невинаги се е радвал на престижа, на който се радва днес. За да бъдем изчерпателни, сме длъжни да признаем, че испанският език е преминал през етап на колебание, през който мъжкият род се е смятал за по-престижен от женския и съответно е бил предпочитан както от мъжете, така и от жените за обозначаването на работещите жени. Преди всичко бихме искали да отбележим, че смятаме този етап за неоспоримо доказателство за обобщаващото значение на мъжкия род – ако последният действително беше полово маркиран и изключваше жените, както твърдят радикалните феминистки, не би било възможно години наред работещите жени да бъдат обозначавани със съществителни за мъжки род, а веднага щяха да се появят такива за женски. Адвокатките са били наричани „адвокати”, но това нямаше да е така, ако мъжкият род изключваше женския и опозицията между двата представляваше мъжки (+)/женски (+), вместо мъжки (-)/женски (+) или още по-точно – неженски (-)/женски (+) род.

Първоначално, с навлизането на жените на пазара на труда и в продължение на доста дълъг период от време, испаноговорещите жени също предпочитат мъжкия род на съществителните за професии и титли, тъй като смятат, че той „узаконява” навлизането им в сфери, които до онзи момент са били запазени за мъжете, и им осигурява същия професионален и обществен статус. През 2000 г. П. Гарсия Моутон (2000: 25 – 31) нарича това явление „женски мачизъм” и го разглежда като все още актуален проблем. Тя обаче признава промените, които бавно, но сигурно настъпват в езика с утвърждаването и все по-честата употреба на

правилно образувани съществителни за женски род. Началото е поставено със съществителните за професии и титли, които в женски род някога са обозначавали съпругите на мъжете, упражняващи съответната професия или притежаващи дадената титла. В първия момент, за да бъде избегната двусмислеността, *abogada* например е означавало „съпруга на адвокат”, а адвокатката е била наричана *la abogada* или *mujer abogada* (жена адвокат). Този проблем засяга нормата, но не и системата на езика. Постепенно съществителните, означавали „съпруга на...”, започват да обозначават работещите жени. Процесът обаче е бавен и отнема време носителите на езика да възприемат новите значения на думите и да започнат да ги употребяват.

Шестнайсет години по-късно женският род на съществителните за професии, длъжности и титли в испанския език е широко разпространен и се употребява, без употребата му да звучи парадоксално, както е било някога, и независимо от стила. Длъжни сме да подчертаем, че не употребата на женски род осигурява все по-силните позиции на жената в съвременното общество, а точно обратното – изкачването на жената по обществената стълба създава необходимостта от женски род на все повече съществителни, обозначаващи професионалисти, а утвърждаването ѝ придава престиж и „узаконява” новите форми. В този смисъл не само че не можем да се съгласим с мнението на Ледо Кунил (1999: 49) и Бенгочеа (2003а: 4; 2007: 5), че обозначаването на работеща жена със съществително в мъжки род затруднява допълнително достъпа ѝ до някои постове, а го отхвърляме категорично, тъй като смятаме, че е напълно погрешно – не липсата на форма за женски род затруднява достъпа на жените до даден пост, а затрудненият по извънезикови причини достъп пречи на образуването на такава форма.

3.2.4. Същност на езиковата и комуникативната компетентност и влиянието им върху дискурсивното поведение на говорещите

Езикова компетентност. След като са разгледани двете основни схващания за същността на езиковата компетентност – традиционната теория за езиковото

познание като неосъзната способност, чийто привърженик е Сосюр, и теорията на Н. Чомски, според която говорещите притежават интуитивно познание за правилата на родния си език, – вниманието е насочено към гледната точка на Е. Косериу.

Косериу (1988: 234 – 235) определя езиковата компетентност като *техническо познание*, т.е. познание, което се проявява в речта и което при говоренето и при разбирането е напълно сигурно, но е знание, което или изобщо не е доказано, или се обяснява най-вече с непосредствени причини, но без да се излагат самите причини, с други думи, не е научно обосновано. Авторът (пак там, 237) е убеден, че твърдението, че езиковото познание е *техническо познание*, може да бъде доказано чрез наблюдение на това какво правят говорещите с езика си и преди всичко как създават нови неща в него. Дори новото на пръв поглед да изглежда като отклонение, то отговаря на правилата на езика или на тяхното тълкуване.

Комуникативна компетентност. Освен от езиковата компетентност, дискурсивното поведение на говорещите се обуславя и от комуникативната компетентност. Р. Д. Хъдсън допуска, че тя обхваща езиковата компетентност плюс прагматическите правила за употреба на езиковите единици в контекст, в тясна връзка е с извънезикови фактори, като отношението, ценностите и мотивацията, които не са предмет на изследване на езикознанието (Хъдсън, 1995: 266 – 267), и е от решаващо значение за успеха в обществото (пак там, 270).

Един от основните компоненти на комуникативната компетентност е огромният набор от „схеми“ – абстрактни структури – за решаване на конкретен „проблем“ (Хъдсън, 1995: 267). Става въпрос за знанието как да реагираме в определени житейски ситуации – какво, как, кога и на кого да кажем. Ученият обяснява, че схемата за всеки проблем е производна на личния опит, на поведението на другите и/или на техните предписания. С други думи, човек е изправен пред три възможности: да повтори модел на поведение, който му е бил от полза в предишен подобен случай, да копира модела на поведение на друг човек в неговата ситуация или да следва модел, начертан от другите. Разбира се, възможни са разлики между хората в „схемите“ за един и същ проблем. Също така на човек с

вече изработена „схема” за конкретен проблем ще му бъде по-лесно да го разреши, отколкото на друг, който тепърва ще си изработва такава. Оттук Хъдсън прави извода, че разликите в способността на хората за решаване на проблеми отразяват по-скоро опита им, отколкото интелектуалните им възможности (пак там, 267 – 268).

По наше виждане сред така описаните от Хъдсън „схеми”, които можем да отъждествим с емпиричното познание, намира място и знанието за включващото и изключващото значение на мъжкия род, което човек усвоява от ранна детска възраст. То му позволява да прави ясно разграничение кога дадено послание се отнася и за двата пола и кога само за представителите на мъжкия пол. Това знание се придобива постепенно в процеса на общуване и пуска дълбоки корени в човешкото съзнание. Именно тези корени в съчетание с липсата на мачистки манталитет и с възпитанието в уважение и зачитане на правата на жената, обуславят качествено общуване, което не е заплашено от опасността от „сексизъм на слушащия”. Това от своя страна прави феминистките предложения за промени в езика – преди всичко раздвояването на родовете и заместването на конкретните с абстрактни съществителни – не само неприемливи от гледна точка на граматиката, но и излишни от прагматическа гледна точка, като тяхното налагане би довело преди всичко до объркване там, където изначално такава не съществува, но и до натоварване на речта и хабене на усилия, които биха могли да бъдат оползотворени в друга посока.

3.2.5. Медии, ръководства за несексистко общуване и реклама

Във втора глава на първа част е разгледана и решаващата роля на медиите в борбата за *видимост на жената в езика*, тъй като именно те са най-силното оръжие на феминистката лингвистика и все по-сляпо следват налаганите от него директиви, манипулирайки общественото съзнание. Активно участие в тази манипулация взимат и представителите на властта, на различни институции и организации, дори някои учители и университетски преподаватели. Публикуват се и ръководства как да се преодолее половата дискриминация в езика, в създаването

на повечето от които не участват езиковеди, както уместно уточнява Боске (2012). Въпросните ръководства безспорно са едно от най-разпространените оръжия на феминистката идеология в борбата за езиково полово равенство. Издадени са десетки, а може би и стотици такива – от университети, държавни институции, неправителствени организации и др. Целта им е да прокарат несвойствени реформи в испанския език в името на *видимостта на жената*, без авторите на въпросните реформи да разполагат с научни познания в областта на езикознанието. Пропагандира се, че с въвеждането на тези промени жената ще заеме полагащото ѝ се място в езика, но Рока (2012б) смята, че те са „оръдия в служба на политиката на раздвояване, чиято крайна цел, заявена или не, е въвеждането на раздвояването в обичайната реч на всички говорещи, троянски кон, който ще доведе до непоправима промяна на „компетентността“, и оприличава раздвояването на рекламен инструмент, влияещ на подсъзнателно ниво на говорещия, с цел да се рекламира един определен „продукт“ – жената.

Разбира се, говорещите по начало не се интересуват от препоръките на подобни ръководства и те не могат да им повлияят на съзнателно ниво, но съществува начин да им се въздейства подсъзнателно, т.е. да бъде манипулирана първо езиковата им дейност, а чрез нея и езиковата им компетентност. Инструментът за това е политическата реч, преплетена с речта на медиите, а всички знаем какво огромно влияние оказват последните върху хората във века на информацията. За съжаление, не можем да не признаем, че в днешното общество е доста широко разпространено схващането, че щом дадена дума или граматична форма се употребява от журналистите, значи е правилна. Кънчев (1995: 82) сочи, че „умението да се говори по-изразително се подхранва от езиковите структури на останалите, преценени, че знаят повече или че говорят по-добре“, като изтъква, че извън престижа на големите творци на съответните езици голяма е ролята на авторитета на учителя или на университетския преподавател, на оратора и на средствата за масова информация и особено на радиото и телевизията (а в днешно време можем да кажем, че и на интернет) и че „техните иновации скоро се превръщат в езиково умение и стават модели за нови структури“.

Имайки предвид всичко изложено по-горе, феминистките организации с подкрепата на определени журналисти провеждат масирана кампания, издържана в духа на най-добрите традиции на рекламния бизнес, в която въвличат огромен брой обществени личности. „Обикновените” испаноговорещи засега се противопоставят открито на новата „мода”, защото интуитивно усещат, че е неприсъща за езика им, което обаче не спира борците за *видимост на жената в езика* да употребяват и разпространяват подобни форми. За огромното им влияние свидетелства и фактът, че борбата им вече не засяга само испанския език, а е „заразила“ и други два от официалните езици в Испания – каталанския и галисийския. Баският остава незасегнат единствено благодарение на липсата на родове в него.

Част II: Езиковият феминизъм в испанския език: противоречия, конфликти, крайности

3.3. Глава I: Раздвояването на мъжкия и женския род – натрапник в испанския език: типологично преобразуване на категорията *род*

3.3.1. Основната крайност в борбата за езиково равенство между половете е т.нар. *desdoblamiento* (раздвояване) или *doblete* (двойка). Раздвояването на мъжкия и женския род представлява феминистки похват и политически коректна формула, отричаща изцяло или частично обобщаващото значение на мъжкия род, въпреки че тази особеност на последния има дълбоки корени както в испанската граматика, така и в съзнанието на испаноговорещите, като не става въпрос за подценяване на жената като човек или професионалист, а за отличителен белег на системата на езика, подобен на липсата на дуално число например, както подчертава Рока (2012б).

Настоящата глава започва с разглеждане на основния проблем за политическата коректност и аргументите против неутрализиращата функция на мъжкия род и в подкрепа на раздвояването, приведени от представителки на радикалната феминистка критика на езика като М. Диас-Андреу, Е. Ледо Кунил, М. Морено, Л. Фрейшас и М. Бенгочеа, както и оборващи ги аргументи на езиковеди,

след което фокусът е поставен върху граматичните и прагматическите страни на проблема.

На този етап от труда беше редно да проверим дали е правилно, или не твърдението, че мъжкият род изключва женския. Следвайки стъпките на К. Фаляс Алварато (2010), правим опит, състоящ се в анализа на две изречения:

Los médicos del Pirogov están protestando (Лекарите от „Пирогов” протестират)

Las médicas del Pirogov están protestando (Лекарките от „Пирогов” протестират)

Както е очевидно и от превода на български език, първото изречение може да се отнася само за лекарите, но и за лекарите и лекарките като цяло, докато второто включва единствено лекарките, тъй като женският род е маркираният и следователно изключващ член на опозицията мъжки/женски род. Във втория случай може да зададем въпроса *¿Y los médicos no están protestando?* (А лекарите не протестират ли?), докато в първия е логично да заключим, че се говори за всички лекари и най-вероятно заключението ни ще е правилно.

Правим и опита, предложен от Рока (2009: 97 – 98) и описан в първа глава – добавяме израза *de ambos sexos*. Така получаваме пълноценното изречение *Los médicos de ambos sexos están protestando* (Лекарите и от двата пола протестират) и неправилното **Las médicas de ambos sexos están protestando* (*Лекарките и от двата пола протестират).

Следователно съществителното *médicos* (м.р.) може да включва и двата пола, а *médicas* (ж.р.) – не, т.е. мъжкият род има обобщаващо значение, а женският – изключващо, тъй като носи женски семантичен показател.

Мъжкият род може да изключва женския в определен контекст под влиянието на различни извънезикови фактори. Следващите два примера показват нагледно тяхното влияние:

Los niños prefieren jugar con coches (Момчетата предпочитат да си играят с колички)

Las niñas prefieren jugar con muñecas (Момичетата предпочитат да си играят с кукли)

В първото изречение мъжкият род изключва женския, но това не се дължи на граматични, а на прагматически причини – традиционно в обществото ни е прието момчетата да си играят с колички, а момичетата – с кукли.

Мъжкият род изключва женския при съществителните имена *brujos* (магьосници) и *monjes* (монаси), което означава, че в израза *los monjes del Monasterio de Rila* (монасите от Рилския манастир) са обозначени монасите, но не и монахините. Това обаче са само изключения, потвърждаващи правилото. Срещат се огромен брой съществителни, които в мъжки род множествено число включват и жените в многобройни случаи и в различен контекст. Всъщност по-голямата част от съществителните, обозначаващи лица, са точно такива. Така например раздвояване не се налага при *colegio de abogados* (адвокатска колегия), *derechos de los ciudadanos* (права на гражданите), *junta de vecinos* (събрание на домсъвета/съседите), *protesta de los médicos* (протест на лекарите), *reunión de amigos* (приятелско събиране), *unión de actores* (актьорски съюз) и др. При посочените примери обобщаващият характер на мъжкия род е безспорен. Испаноговорещият усеща интуитивно, а има и емпирични познания, че изразът *protesta de los médicos* (протест на лекарите) не означава, че протестират само мъжете, а жените – не. В такъв случай употребата на раздвояване – *protesta de los médicos y las médicas* (протест на лекарите и лекарките) – е неоснователна, ненужно натоварва речта и съзнанието на читателя или слушащия, не носи никаква съществена информация и би могла да се сравни с изрази като *aroma aromático* (уханен аромат), *oscuridad negra* (черен мрак), *muchacho joven* (младо момче), *regalo gratis* (безплатен подарък) или популярните на български „реална действителност”, „умен и интелигентен”, „сложен и комплициран” и други подобни примери за тавтология. По същия начин бихме могли да кажем „Обичам шоколадови бонбони и „Сиси талер” и събеседникът ни да се запита каква е целта на подобна формулировка на изречението, след като „Сиси талер” е именно марка шоколадови бонбони.

На евентуалните обвинения, че ако премахнем раздвояването, ще изключим жените, Рока (2009: 79 – 80) отговаря, че испаноговорещите знаят и по интуиция, и от опит, че това не е вярно, защото ако беше така, „никоя жена нямаше да може да

заема никой пост, нито да упражнява никаква професия, които традиционно се обозначават с дума с „мъжко“ окончание, тъй като тя изключва женския пол”, но въпросните думи от мъжки род обозначават професия или занятие, а не пол, поради което не могат да дискриминират.

На защитниците на тезата, че без раздвояването адресатът може да изтълкува погрешно посланието, изпратено от адресанта, Рока (2009: 107 – 108) отвърща, че няма причина посланието да отговаря буквално на изречените думи. При междуличностното общуване слушащият не просто регистрира в съзнанието си чутото, а го приема като отправна точка за изследване на някои от заключенията, които може да си извади от думите на събеседника си. Рока твърди, че също като езика инстинктът за тълкуване на посланията е вроден на човека и той автоматично се пита какво иска да каже събеседникът му, каквото и да е казал последният. Слушащият никога не знае какво точно иска да каже говорещият, само може да гадае. Това става въз основа на познанията му за ситуацията, включително и всичко, което знае за говорещия. Въпреки това съществува опасност от грешка, защото общуването не е математически процес.

Рока се позовава на прагматическата теория за релевантността на Д. Спърбър и Д. Уилсън, която гласи, че „всеки акт на явно общуване съобщава за презумпцията на собствената си максимална релевантност” (Спърбър, Уилсън, 1986: 158). Това означава, че човек непрекъснато се опитва да увеличи количеството информация за действителността, с която разполага. Той постига тази цел, като автоматично свързва новата информация с тази, която носи в паметта си, като по този начин си прави изводи, които не биха били възможни, ако не съществуваше тази връзка (Рока, 2009: 108).

Умственият акт на обработка на информацията е физиологически акт и предполага консумация на енергия, затова човек би предпочел да не го извършва, ако не вижда в него реална възможност за получаване на нова информация. Колкото повече е получената информация и колкото по-малко са нужните усилия, толкова по-значим е актът. Главният мотор на взаимодействието между хората е именно оптимизацията на релевантността, т.е. получаването на възможно най-много информация с възможно най-малко усилия. Слушащият автоматично

предполага, че ако говорещият нямаше какво максимално значимо да му каже, не би си направил труда да произнася думите (Рока, 2009: 108 – 109).

Всичко изложено по-горе според Рока (2009: 109 – 110) показва прагматическата незначителност на раздвояването. Той напомня, че при родовите двойки съществителните от женски род притежават женски семантичен показател, докато тези от мъжки род не се отнасят нито за мъже, нито за жени, и ако в определени случаи се тълкуват като съществителни с мъжки семантичен показател, то е по изцяло прагматически причини и това тълкуване произхожда от контекста. Проблемът е, че ако се тълкуват само като отнасящи се за мъже, това би изключило от обсега им жените. Авторът уверява, че не е срещал случай, в който семантичната двойственост да не е разрешена успешно в контекста, тъй като слушащият усеща интуитивно дали се говори за мъже, или за представители на двата пола. Според Спърбър и Уилсън (2002: 3) основният проблем на прагматиката е, че езиковият смисъл, достигнат чрез разкодирането, в значителна степен не може да установи смисъла, който говорещият влага в думите, тъй като в тях може да има двусмисленост, противоречия, елипси и други неясноти, както и намеци, метафори, ирония [...] и всичко това изисква поредица от контекстуални инференции от страна на слушащия.

Рока (2009: 110 – 111) е на мнение, че раздвояването кара слушащия да усеща автоматично семантичното повторение в израза и да се запита защо е всичко това – въпрос, който няма разумен отговор. То не носи допълнителна информация, колкото и слушащият да се опитва да долови такава, което го прави незначимо от гледна точка на теорията за релеванността, освен че смуцава и обърква слушащия, а според Спърбър и Уилсън (2002: 24) може дори да го отблъсне, тъй като вниманието, обърнато на дадено изказване, може да се променя количествено и да бъде както мимолетно, така и дълготрайно, поради което говорещият има интерес слушащият да оцени изказването му като релевантно, за да му обърне подобаващото внимание.

Налага се заключението, че раздвояването автоматично прави посланието по-недостъпно за слушащия, тъй като последният е склонен да търси причина то да е формулирано по подобен начин и евентуален подтекст в думите на говорещия,

което, от една страна, отклонява вниманието му от съдържанието, а от друга – прекалено многото усилия, които му се налага да положи, за да вникне в логиката на подобен начин на изразяване, и които остават без резултат, може да го накарат да се откаже от по-нататъшно тълкуване и да изгуби интерес към думите на събеседника си.

3.3.2. Раздвояването на двата рода води до редица затруднения, сред които:

– натоварва прекалено устната реч, като, от една страна, затруднява говорещия и му пречи да изрази гладко и ясно мислите си, а от друга – изнервя слушащия и не му позволява да улови или да възприеме правилно смисъла на посланието, включително е възможно да го отблъсне, ако последният прецени, че тълкуването на смисъла му струва твърде големи усилия, които въпреки вложеното старание остават напразни;

– в писмената реч раздвояването обикновено се отбелязва с наклонена черта, но също така и с тире, със скоби, с буквата *x* или с маймунско „а”. Въпреки че употребата им показва присъствието на двата рода, като същевременно предполага графична икономия, произнасянето на написаното варира от силно затруднено до абсолютно невъзможно;

– в редица случаи не е възможно двата рода да бъдат отделени един от друг:

а) при неподходяща синтактична структура:

El actor y su novia parecen muy enamorados (Актьорът и приятелката му изглеждат много влюбени), но не **El actor parece muy enamorado de su novia y su novia parece muy enamorada de él* (*Актьорът изглежда много влюбен в приятелката си и приятелката му изглежда много влюбена в него);

б) при употреба на прилагателни имена, като *juntos* (заедно) и други подобни:

El actor y su novia llegaron juntos al estreno (Актьорът и приятелката му дойдоха заедно на премиерата), но не **El actor y su novia llegaron junto y junta al estreno*;

в) при спонтанно общуване:

Os veis muy guapos (Изглеждате много красиви), но не **Tú te ves muy guapo* у *tú te ves muy guapa* (*Ти изглеждаш много красив и ти изглеждаш много красива);

г) в заглавията на литературни и музикални творби, на театрални постановки, филми и сериали;

д) при различните видове граматични конструкции;

е) при пословиците и поговорките.

3.3.3. Разбира се, има и случаи, в които раздвояването е необходимо. Откриваме ги в *NGLE*:

– раздвояване е наложително при личните имена и излишно при фамилните;

– раздвояване се използва при наличието на съществителни имена от мъжки род, които рядко включват жените, независимо от контекста, в който се употребяват, или при такива, които не ги включват изобщо (*marido/mujer* (мъж (съпруг)/жена) (*NGLE*, 2009: 86 – 87);

– раздвояване се наблюдава и като израз на учтивост при обръщения, като *amigas* у *amigos* (приятелки и приятели), *compañeras* у *compañeros* (колежки и колеги), *señoras* у *señores* (дами и господа), в чиято основа стои изразът *damas* у *caballeros* (дами и господа) (*NGLE*, 2009: 87), като задължително формата за женски род е водеща, в противен случай се получава тавтология предвид поширокото референтно поле на съществителното име от мъжки род и първоначалната цел за проява на учтивост не може да бъде постигната (Рока, 2012б);

– в случаите, в които синтактичната структура на изречението показва, че се говори за две различни групи, също се налага раздвояване (*NGLE*, 2009: 88);

– синтактичната структура влияе върху употребата на раздвояването и в изречението *No tengo hermanos* (Нямам братя (нито сестри) (*NGLE*, 2009: 88). Ако за читателя или слушащия контекстът не е достатъчно ясен и съществува опасност от погрешно тълкуване, можем да поясним: *No tengo hermanos ni hermanas* (Нямам братя, нито сестри). Раздвояване обаче не се налага при *Miguel* у *Sofía son hermanos* (Мигел и София са брат и сестра), тъй като двете лица са идентифицирани с личните си имена, което изключва каквото и да било объркване.

Извън гореспоменатите случаи и когато е очевидно, че мъжкият род включва и женския, авторите на *NGLE* (2009: 87) са категорични, че раздвояването е излишно.

3.3.4. Вижданията на авторите на *Guía de comunicación no sexista* са различни от тези на Испанската кралска академия. Те признават, че в испанския език мъжкият е немаркираният род и „може да има две стойности в зависимост от контекстуалната употреба, когато се отнася за класове лични имена (или за одушевени предмети като цяло), и в единствено, и в множествено число” (Институт „Сервантес”, 2011: 37), без обаче да стигат до крайностите на радикалните феминистки. Според тях включващото значение на мъжкия род в редица случаи не представлява полова дискриминация⁴. Те препоръчват употребата му в следните случаи (пак там, 40 – 43):

- във фиксирани изрази;
- когато става дума за смесени групи, чиито членове са изрично упоменати;
- когато се говори за едно или няколко неопределени лица;
- когато се квантифицират неопределени лица;
- когато става дума за едно или повече представителни или прототипни лица.

Същевременно изданието препоръчва раздвояване на мъжкия и женския род, когато контекстът не е достатъчно ясен или когато говорещият се стреми да избегне евентуален езиков сексизъм (Институт „Сервантес”, 2011: 49).

Ръководството търси решение на още един проблем, породен от раздвояването – съгласуването на прилагателните, като признават, че натрупването на раздвоени форми е изкуствено и предлагат следните решения:

---

⁴ За разлика от ръководството на Института „Сервантес”, тези на Мерседес Бенгочеа отричат напълно и категорично включващото значение на мъжкия род, тъй като според авторката употребата му скрива жените и поставя знак за равенство между мъжкото и човешкото, като поражда чувство за превъзходство у мъжете и чувството, че са невидими, у жените, поради което тя препоръчва редица похвати, чрез които да бъде избегната обобщаващата употреба на мъжкия род, сред които и раздвояването, като някои от предложенията ѝ според авторите на *Guía de comunicación no sexista* нарушават граматичните правила на испанския език (Бенгочеа, 2003а: 11 – 12; 2007: 16 – 44).

– раздвояване на съществителните и съгласуване на прилагателното в мъжки род множествено число или с по-близкото до него съществително;

– ако прилагателното или причастието е предшествано от копулативен глагол, се препоръчва една от следните три възможности: употребата на прилагателно, което не се променя за женски род; пред прилагателното да се вмъкне събирателно съществително и да се съгласува с него; комбинацията копулативен глагол + прилагателно име да бъде заместена с глагола *tener* (имам) или негов синоним + съществително име (Институт „Сервантес”, 2011: 59 – 61).

3.3.5. Горните указания пораждаат един проблем от практическо естество. Не е необходимо човек да е специалист в областта на езикознанието, за да се досети, че всички тези препоръки са приложими в писмената реч, но не и в устната, а още по-малко в разговорната. Говорещият, дори да е обществена личност и в качеството си на такъв да се обръща към голям брой хора, ако речта му е спонтанна, а не е подготвена предварително и не я чете, е трудно едновременно да мисли за посланието, което иска да отправи, за съдържанието на думите си и за препоръките за несексистко общуване. Да не говорим за общуването между роднини, приятели или колеги. В такива случаи е по-вероятно всеки да се изразява така, както е свикнал, особено ако се стреми информацията да достигне до събеседника му по възможно най-бързия начин и той да я възприеме възможно най-точно, без да се замисля какво има предвид авторът. Разбира се, има политици и общественици с голям опит в това отношение, които спазват изброените препоръки и допринасят за превръщането им в норма на испаноезичната политическа култура, като бившия президент на Аржентина Кристина Кирхнер, бившия мексикански президент Висенте Фокс, покойния венецуелски президент Уго Чавес, бившия уругвайския президент Табаре Васкес, първия министър на равенството в историята на Испания Бибиана Аидо или настоящия президент на Венецуела Николас Мадуро.

Всички споменати представители на властта обаче едва ли говорят „несексистки” в частния живот и по-скоро повтарят заучени фрази, отколкото всеки път да се замислят дали се изразяват сексистки, или не, и са убедени, че един такъв начин на говорене ще им спечели подкрепата на по-широк кръг от хора и

съответно ще извлекат повече политически дивиденди, но това не е така. Разглеждайки коментарите в интернет, неизбежно прави впечатление, че с изключение на феминистките почти никой друг не приема сериозно т.нар. несексистки език, тъй като езиковият усет на хората им подсказва, че в него има нещо нередно, нещо антииспанско, което бива налагано агресивно и насила. Потребителите го определят като израз на глупост, неграмотност, невежество, липса на здрав разум, комплекси, озлобление... или като демагогия, диктатура на политически коректното, пренебрежение или изкривяване на езика, губене на времето с баналности... Сред квалификацията откриваме още прилагателни като „безсмислен“, „нелеп“, „смехотворен“, „измамен“, „отвратителен“, „плашещ“, „ужасяващ“. Това мнение споделят и мъжете, и жените по равно. Последните са категорични, че не се чувстват изключени от изрази като *los empleados* (служителите) и др. Именно масовото отхвърляне на подобен начин на говорене от страна на испаноговорещите възпрепятства той да се превърне в строго установена норма на политическата култура.

Обяснение за този сблъсък откриваме при Косериу, който засяга въпроса за творчеството в езика. Той подчертава, че едно индивидуално явление се превръща в социално, ако бъде прието доброволно от друг индивид, после от трети, четвърти... в някои случаи и от цялото общество. Социалните явления биват създавани от индивида, но трябва да бъдат приети и от други индивиди, в противен случай остават обикновени индивидуални явления. Това твърдение важи и за езика. Създаденото във връзка с езика от самото начало е създадено и „за другите“, т.е. за да си говорят хората един с друг, и се създава в рамките на определен език (Косериу, 1988: 218). На същото мнение е и Кънчев: „Комуникативният процес се основава на връзката между говорене и разбиране, а последното се постига посредством общото в езиковите умения на участниците в съобщението. Благодарение на това общо, исторически обусловено, учленените от страна на говорещия структури се възприемат и разбират от слушащия, осмислят се от него, превръща ги в свои запаметени модели за нови изразни средства. В този смисъл индивидуалната реч не е просто учленение на речеви актове, а „говорене с друг“ (*hablar con otro*) и „създаване за друг“ (*crear para otro*), от което следва, че

реалните езикови структури са предимно интериндивидуални” (Кънчев, 1995: 43). Той смята, че ако езикът престанеше да бъде средство за общуване, обществото би се разпаднало, тъй като хората не биха могли да напуснат сферата на личното си „аз” и да установят социален контакт (пак там, 17). Кънчев добавя, че речта като дейност не представлява само говорене и разбиране на езика, но също така и създаване на нещо ново под формата на системен продукт (пак там, 15). Косериу (1988: 227) дава пример с децата, които често си измислят думи, но се отказват от тях, щом установят че не са ефективни в общуването им с другите деца и с възрастните. Ако обаче се окаже, че измислената от тях дума им е полезна в общуването с близките например, тя се запазва в езиковата традиция на семейството, а отказът от нея следва, когато детето тръгне на училище и установи, че там тя не е приета. Както пише знаменитият езиковед, съзидателността е присъща на човека, включително в областта на езика, което го кара да създава „проекти на възможното” (пак там, 226).

Именно един такъв „проект на възможното” сме на мнение, че е и раздвояването. Постепенно то получава одобрението на известен брой съмишленици, открили в него начин да изразят идеите си, което го превръща в социално явление, но то не се радва на желаната тежест в обществото, тъй като кръгът на хората, които го приемат, е твърде ограничен. Това е така, защото този проект на възможното е създаден, без да бъде взет предвид фактът, че езиците имат различни особености, и е основан не на правилата на испанския език, а пренася в него характеристики на английския. Двата езика действително имат пресечени точки, но не и по отношение на рода. В английския език няма родове, поради което употребата на двойки като *boys and girls* (момчета и момичета), *brothers and sisters* (брата и сестри), *nephews and nieces* (племенници и племеннички), *uncles and aunts* (чичовци и лели) и др. е оправдана, тъй като съществителното, обозначаващо жени, носи допълнителна информация, докато в испанския привативната опозиция, образувана от двата рода, обезсмисля добавянето и на формата за женски род.

Липсата на популярност на раздвояването на мъжкия и женския род сред „обикновените” потребители на езика не остава незабелязана и за езиковедите. Рока (2012б) отбелязва, че явлението е все още ново – само на около 20 години, а

той лично го познава от 12, като за това време то остава напълно чуждо за испаноговорещите. Това е така, защото е „внесено” в испанския език от английския (в който няма родове) от политически малцинства и е отхвърлено от хората, тъй като „не е присъщо на испанската езикова система и следователно спонтанното му появяване в речта на говорещите не е вероятно, дори не е възможно”. Рока оприличава раздвояването на рекламен инструмент, влияещ на подсъзнателно ниво на говорещия, с цел да се рекламира един определен „продукт” – жената, като идеята е потребителят на езика да бъде научен да добавя женски род към мъжкия в името на равенството. Той е категоричен, че „нито испанският е „сексистки” език, нито раздвояването е съвместимо със системата му. Още по-зле – сблъскват се фронтално [...]”. Всъщност Рока намеква, че раздвояването обслужва определени политически интереси, което е самата истина.

На това място намерихме за подходящо въз основа на приведени конкретни примери да направим някои изводи за мнението за модерния, политически коректен начин на изразяване на испаноговорещите, които нямат връзка нито с езикознанието, нито с феминизма или с политиката. На 12 септември 2014 г. сайтът www.lapagina.com публикува *RAE critica el uso de “todos y todas” en una misma oración* („Испанската кралска академия критикува употребата на „всички мъже и всички жени” в едно и също изречение”) – резюме на цитираната по-рано статия на Боске *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer*. В коментарите под резюмето мнението си споделят 89 души, 88 от които подкрепят позицията на Академията.

Интернет форумите са подходящ терен за изследване на обществените нагласи, тъй като, от една страна, гледните точки, макар и в писмен вид, са изразени по спонтанен и неподправен начин, а от друга – благодарение на анонимността, която предоставят, участниците си позволяват по-голяма свобода, отколкото при контакта очи в очи или в социалните мрежи, а естественото човешко желание да се харесат на околните не оказва толкова голямо влияние при споделянето на мнения и заемането на позиция.

След като са цитирани редица мнения на посетители на сайта www.lapagina.com, включително единственото мнение в подкрепа на раздвояването, вниманието се насочва към един интересен коментар към друга

статия, обобщаваща тази на Боске и реакциите на няколко обществени личности, запознали се с нея. При неговия автор несексисткият език е дал обратен ефект и той възприема като полова дискриминация именно феминисткия вариант, а не традиционния.

Анализът в тази глава завършва с прогнозата на Ал. Грихелмо (2000: 286), че неутрализиращата функция на мъжкия род ще се съхрани и с времето ще отпаднат съмненията относно присъствието на жената във форми като *policías* (полицаи), като пътят за това са социалните промени. Грихелмо (2000: 290 – 291) е убеден, че феминистките предложения за „граматично инженерство” са осъдени на провал, тъй като граматиката отразява начина на говорене на хората, а не дава наставления как да се говори, и че никой никога няма да говори, раздвоявайки съществително след съществително и прилагателно след прилагателно, тъй като подобен начин на изразяване предполага полагането на огромни усилия и не е естествен.

3.4. Глава II: Политически мотивирани манипулации на езика в три допълнителни аспекта

В последната глава на труда са разгледани три допълнителни политически мотивирани манипулации на езика, а именно, образуване на женски род и употреба на всички съществителни, обозначаващи лица, използване на събирателни и абстрактни съществителни и изпускане на определителния член за мъжки род.

3.4.1. В испанския език през последните 20-25 години протича иновационен процес, чиято цел е създаването на женски род на възможно най-голям брой съществителни имена, обозначаващи лица, а по възможност и на всички. Процесът е логичен предвид мястото, което заема жената в съвременното испанско общество, масовото навлизане на жените на пазара на труда, включително в професии, смятани доскоро за мъжки, и издигането им до управленски постове в държавния и в частния сектор. Настъпилите промени поражда у носителите на езика естествената необходимост от съществителни за женски род, с които да обозначат

работещите жени. За да удовлетвори нуждата от отразяване на новите, доскоро непознати елементи от действителността, езикът се обновява, като този процес протича в речта, съгласно установената традиция, а възможностите, както сочи Кънчев, никога не се изчерпват (Кънчев, 1995: 69). Езикът представлява – по думите на българския учен – знакова система, характеризираща се с откритост за нуждите на говорещите и динамичност, тъй като предлага неограничен брой възможности, като не всички са осъществени (пак там, 69), но също така и духовна, историческа и културна ценност, съответстваща на социалните потребности на човека, който от своя страна е „истинският създател и обновител” на езика в процеса на общуване (пак там, 70).

Общувайки с другите, говорещият изпитва необходимост да съобщи за новата действителност, а именно работещата жена, но невинаги разполага със съответното съществително име. Възможностите, които се откриват пред него, ако такова съществително все още липсва в езика, са тези на „общоприетата традиция, съществуваща в съзнанието и на останалите членове на колектива” (Кънчев, 1995: 70). Варианти, излизащи извън рамката на традицията, предварително са обречени на неуспех, тъй като другите носители на езика не биха ги разбрали, вследствие на което биха ги отхвърлили⁵.

Гарсия Месегер (2001: 29 – 30; 2002) обяснява, че когато се наложи, говорещите създават неологизми по аналогия с вече съществуващи думи. В разглеждания случай испанската общоприета традиция предлага три възможности:

– да се образува форма за женски род по модела *amigo/amiga* (приятел/приятелка);

– формата за мъжки род да се превърне във форма от общ род по примера на *el/la periodista* (журналист/журналистка);

– да се създаде епицен по подобие на *la persona* (лице, човек).

Първият модел е най-често срещаният в испанския език, следван от втория и от третия, поради което испаноговорещите, търсейки подходящата дума, най-напред прибягват към него, но ако не са доволни от получения вариант, търсят

---

⁵ Пример за подобен вариант е раздвояването на родовете, противоречащо на системата на испанския език, разминаващо се с езиковата традиция и отхвърляно от испаноговорещите.

решение във втория модел, а ако и той не даде желания резултат, идва ред на третия. Коя форма ще оцелее и ще се наложи показва времето – най-добре приетата остава, а незадоволителните отпадат (Гарсия Месегер, 2001: 29 – 30; 2002).

Роса-Мария Перис – директор на Института за жената в периода 2004 – 2009 г., води битка за превръщането на една феминистка иновация в промяна. Според нея някои думи като *concejala* (общински съветник), *jueza* (съдия) или *miembra* (член) изразяват крещящ сексизъм, и настоява Испанската кралска академия да включи в речника си предложените от нея варианти за женски род *concejala*, *jueza* и *miembra*.

В стремежа си да изтъкне присъствието на жените в една или в друга сфера на обществено-политическия живот тя е склонна да създава изкуствено форми за женски род. *Miembra*. Според *VOX* последната дума има хумористична употреба. В *DRAE* и в *Clave* (2000: 1202) не фигурира женски род на въпросното съществително. *NGLE* (2009: 121) сочи, че *miembro*, когато означава „член“, е епицен, но напоследък постепенно се налага употребата му като съществително от общ род – *el miembro/la miembro*. Употребата на *miembra* не е препоръчителна.

Колкото до другите две съществителни, в *Clave* (2000: 453) фигурира *concejala* със значението на „общинска съветничка“, докато за същата дума *VOX* дава определението „съпруга на общински съветник“ с уточнението, че това е остаряла форма. В *DRAE* откриваме и двете значения, като за второто е отбелязано, че се използва рядко, и то в разговорната реч⁶. *Jueza* се появява в *Clave* (2000: 1056) и във *VOX* със значението на „съдийка“, като в първия речник фигурира забележката, че Испанската кралска академия регистрира *juez* (съдия) като съществително от общ род, макар че допуска и *jueza*. Към това значение *DRAE* добавя още едно – „съпруга на съдия“, като и тук уточнява, че става дума за разговорно и рядко използвано значение⁷.

Прави впечатление, че според Перис съществителните имена от женски род за професии и длъжности задължително трябва да окончат на *-a*, което предизвиква А. Перес да предложи същите съществителни за мъжки род да окончат на *-o* и първите два от цитираните примери да станат **concejalo* и **juezo*.

⁶ DRAE: <http://lema.rae.es/drae/?val=concejala>.

⁷ DRAE: <http://lema.rae.es/drae/?val=jueza>.

Длъжни сме да отбележим, че мнението, че окончанието *-o* е показател за мъжки род, а *-a* – за женски, е доста широко разпространено сред хората, които не са специалисти в областта на езикознанието, включително сред феминистките. Това, разбира се, не отговаря на истината и подобно групиране на съществителните би било твърде дилетантско и Перес осъзнава чудесно този факт. По този повод той поднася и следната шега, в която думи, окончаващи на *-a* в мъжки род, сменят окончанието си с *-o*, за да не изостават от новите езикови тенденции и да спомогнат за видимостта на мъжа в езика:

Soy *periodisto y *poeto, tengo un amigo *atleto y otro *futbolisto. Mañana tengo que ir al *dentisto y pedir hora para el *oculisto. Seguramente sea un poco *machisto y no sé si soy del todo *demócrato (Перес, 2006).

Перес-Реверте (2000) – отявлен противник на феминизацията в испанския език и защитник на здравия разум, в своя типичен иронично-саркастичен стил обявява, че той също смята да влезе в крак с модата и да започне да пише *jóvenes* y **jovenas*, *responsables* y **responsablas*, *votantes* y **votantas*, като така ще „обогати и нормализира испанския език с перли [...] като *tenienta*, *sargenta*, *caba*, **cantanta*, **imbécila*”, но се „притеснява” дали, пишейки *jóvenes*, *responsables* и *votantes*, няма да изпадне в другата крайност и да скрие присъствието на мъжа в езика и дали в такъв случай не е по-добре да използва **jóveno*, **responsablo* и **votanto*, за да избегне всяко съмнение. Ето още „нововъведения”, които „предлага”: **ciclisto*, **dentisto*, **diento*, **ebanisto*, **electricisto*, **gilipollo*. Тук авторът се сблъсква с друг проблем: как да постъпи с хомосексуалистите, които също имат права? Казусът се усложнява още повече поради факта, че у едни от тях преобладават мъжките особености, а у други – женските, което също трябва да се отбележи някак си. Така стига до следното решение, от което всички би трябвало да са доволни:

Queridos, *queridas* y **querides* *compañeros*, *compañeras* y **compañeres*, *heterosexuales* y *homosexuales*, *clérigos*, *seglares* y *pensionistas de la tercera edad*: *gobernamos gracias al apoyo de los *votantos*, **votantas* y *votantes* *españoles*, **españolos* y *españolas*, *que son *responsablo*s, **responsablas* y *responsables* de que los *ciudadanos*, **ciudadanes* y *ciudadanas* pueden encarar el futuro, etcétera.

Перес и Перес-Реверте не грешат в преценката си. Езикът функционира по начин напълно различен от представите на Перис и нейните съмишленици. Разбира се, последната има свободата да създаде безброй иновации, подобно на всеки друг говорещ, учленяващ оригинални структури, но нито тя, нито ръководеният от нея институт притежават сила, с която да ги наложат като промени, тъй като утвърждаването на дадена иновация е процес, който протича постепенно и зависи от одобрението на колектива. Някоя иновация не може да бъде превърната в промяна по силата на директива, задължаваща говорещите да я приемат и употребяват, а напротив, самите говорещи, след като се запознаят с новата структура, преценяват дали тя им е необходима и полезна и я утвърждават или отхвърлят. Тук следва да уточним, че предлаганите от Перис иновации съществуват като възможности в системата на испанския език, за разлика от разгледаното в предишната глава раздвояване на родовете, което влиза в сблъсък с нея, поради което съществува известна вероятност някои от тях да бъдат възприети и утвърдени в бъдеще.

Друг ключов момент е, че както вече установихме в първа глава, между граматичния род и биологичния пол не може да се постави знак за равенство. Не е възможно също така всички съществителни имена за женски род за професии и длъжности да окончат на *-a*, както не е възможно и тези за мъжки род да окончат винаги на *-o*. Авторите на *NGLE* (2009: 84) напомнят, че „окончанието на имената не обуславя задължително рода им”.

NGLE (2009: 97 – 123) предлага обширна класификация на съществителните имена, обозначаващи лица, която ни позволява да ги разпределим в седем основни групи, като всяка от тях се състои от множество подгрупи:

1) Съществителни, разполагащи и с мъжки, и с женски род – *el profesor/la profesora* (учител/учителка).

2) Съществителни от общ род – *el/la turista* (турист/туристка).

3) Съществителни, при които се наблюдава колебание във формата за женски род, като, в зависимост от географската област или от личните

предпочитания, предимство има едната или другата – *la cliente/clienta* (клиент/клиентка)⁸.

4) Съществителни, които не притежават женски род, тъй като не се отнасят за жени – *gañán* (ратай).

5) Съществителни, употребявани като обръщения – съгласуването се извършва в зависимост от рода на съществителното, а не от това дали се обръщаме към мъж, или към жена – *majestad* (величество), *amor* (любов).

6) Епицени:

– епицени, обозначаващи лица или животни, които се запазват като такива – *la criatura* (новородено дете), *la fiera* (звяр);

– епицени с метафорична употреба – родът на съществителното се запазва – *la fiera* (жесток човек);

– епицени, преминаващи от такива с метафорична употреба в съществителни от общ род – *el/la fiera* (чудо, гений);

– епицени, преминаващи в съществителни от общ род – *el(/la) rehén* (заложник);

– епицени, преминаващи в съществителни от мъжки и от женски род – *el tamarracho/la tamarracha* (смешник)⁹.

7) Съществителни с различно значение в мъжки и в женски род – *el/la sobrecargo* (надзирател при товарене на кораб)/*la sobrecarga* (свръхтовар; досада).

На това място в настоящата глава подробно са разгледани съществителните за професии и длъжности, както и тези, обозначаващи военни звания, като, са представени две противоположни гледни точки: от една страна, обръщаме внимание на препоръките и поясненията на *NGLE* и Рока относно употребата на

---

⁸ По-особен случай е съществителното *modista* (модист, моден дизайнер), при което се наблюдава колебание във формата за мъжки род. Традиционно с него се обозначават и двата пола. Напоследък обаче е все по-широко разпространена формата за мъжки род *modisto*, докато *modista* остава само за женски род. Това е един от много редките случаи, в които мъжкият род се образува от женския, а не обратното. Въпреки това двойката *el/la modista* остава валидна и граматично правилна (*NGLE*, 2009: 99).

⁹ По въпроса за епицените сме длъжни да поясним следното: в случай, че се налага да уточним пола на обозначеното лице или животно, може да направим това чрез употребата на модификатори. За човешки същества тези модификатори са *masculino/femenino* (мъжки/женски) или *varón/mujer* (мъж/жена) – *el personaje masculino (varón)/el personaje femenino (mujer)* (герой/героиня), а за животни – *macho/hembra* (самец/самка) – *el delfín macho/el delfín hembra* (мъжки делфин/женски делфин) (*NGLE*, 2009: 109 – 123).

въпросните съществителни, а от друга – на възраженията от страна на радикалните феминистки, пояснявайки къде и защо грешат.

3.4.2. Поредната крайност, върху която се спираме, е употребата на събирателни и абстрактни съществителни. Така например, за да се избегне дори най-малкият намек за пол, феминистките препоръчват замяната на *los hombres* (у *las mujeres*) (мъжете (и жените); хората) с *las personas* (хората) или на *los ciudadanos* (гражданите) с *la ciudadanía* (гражданството). Също така е уместно да се казва *la abogacía* (адвокатското съсловие), а не *los abogados* (адвокатите), *el alumnado* (учащите) вместо *los alumnos* (учениците), *la población española* (населението на Испания) вместо *los españoles* (испанците), *el personal médico* (лекарският персонал) вместо *los médicos* (лекарите), *el profesorado* (учителският състав; преподавателският състав), а не *los profesores* (учителите; преподавателите), и дори *la infancia* (детството) вместо *los niños* (децата), *la adolescencia* (юношеството) вместо *los adolescentes* (юношите) и *la vejez* (старостта) вместо *los ancianos* (старците, възрастните хора).

Проблемът е, че не за всяка родова двойка съществува съответното събирателно съществително име. Например *programador/programadora* (програмист/програмистка). Езикът не разполага със съществително, което да замести тази двойка. От същия корен е *programación* (програмиране), но не е подходящо. Освен това събирателните и абстрактните съществителни не могат да се използват във всякакъв контекст, като голяма част от тях са напълно чужди на разговорната реч.

Гереро Саласар признава, че при съществителните с две форми мъжкият род притежава две значения – специфично и включващо (за разлика от радикалните феминистки, които категорично отричат включващото значение на мъжкия род), докато женският има само специфично значение, но е на мнение, че двойната употреба на мъжкия род понякога може да доведе до двусмисленост, поради което, за да избегнем евентуални неясноти и за да не скриваме присъствието на жената, тя предлага – наред с различни други похвати – употребата на събирателни съществителни за обозначаването на групи хора и на епицени за обозначаването на

отделни индивиди (Гереро Саласар, 2003: 398), но предупреждава, че не всички предложени решения са възможни винаги и във всякакъв контекст (пак там, 400).

NGLE (2009: 88) пояснява, че „подобни замествания са несвършени от гледна точка на лексиката или синтаксиса, а също така може да са неподходящи, освен че водят до обедняване на езика”.

След като сме посочили редица конкретни и абстрактни съществителни, които според *NGLE* не са взаимозаменяеми винаги и във всякакъв контекст, привеждаме няколко конкретни примера в подкрепа на позицията на Академията, за да завършим тази част с изключително интересното наблюдение на Лопес Фернандес по въпроса за опита за налагане на събирателните и абстрактните съществителни: той забелязал, че всъщност целта на феминистките е да заличат обобщаващото значение на мъжкия род и да го заместят с някакво съществително от женски, най-често епицен (Лопес Фернандес, 1996: 38). Според него мотивите им за това са, че мъжкият род може да обозначава само мъже или едновременно мъже и жени, докато епицените, независимо от кой род са – по негови наблюдения са по-често от женски, – винаги включват и двата пола, но ученият вижда в действията им сексуализиране на граматичния род, от една страна, и пълнене на книжовния език със съществителни, типични за научния стил – от друга. Лопес Фернандес заявява категорично, че езикът е средство за връзка с действителността, представяна от конкретни, не от абстрактни съществителни, и че в живота има *alumnos* (ученици), а не *alumnado* (учащи), *electores* (избиратели), не *electorado* (електорат), *españoles* (испанци), не *población española* (население на Испания) и т.н. (пак там, 39 – 40).

Налага се заключението, че съществуват редица пречки за употребата на събирателните и на абстрактните съществителни според желанията и предписанията на представителките на радикалната феминистка критика на езика. Можем да ги обобщим в няколко точки:

- не за всяка родова двойка съществува съответното събирателно съществително;
- редица двойки конкретни и събирателни/абстрактни съществителни не са взаимозаменяеми;

- употребата на събирателно/абстрактно съществително може да доведе до тавтология с комичен ефект;
- употребата на събирателно/абстрактно съществително може да доведе до преувеличаване на фактите;
- събирателните/абстрактните съществителни са подходящи за обозначаването на големи групи хора (служителите на предприятие или на учреждение, целокупното ръководство на фирма, административна единица, държава или съюз от държави, членовете на колегия или организация, жителите на квартал, град или село, гражданите на държава и др.), но не и за обозначаването на отделни индивиди и малки групи от хора;
  - не може да се употребяват във всякакъв контекст;
  - принадлежат на научния стил;
  - отдалечени са от действителността и често са неестествени и непонятни за говорещите.

3.4.3. Последната крайност, която засягаме, е препоръката да се изпуска определителният член за мъжки род, който според привържениците на феминизма също изразява езиков сексизъм. Тук отново забелязваме ограничените познания по граматика на отправилите подобна препоръка, тъй като всеки, запознат с испанската граматика, знае, че присъствието или отсъствието на определителен член води до различни по смисъл изречения. Едно е *Buscamos ingeniero* (Търсим инженер), а нещо съвсем друго *Buscamos aL ingeniero* (Търсим инженера). Във втория пример става дума за конкретен човек, а не за инженер по принцип като в първия.

След като сме разгледали същността и употребата на определителния член според *NGLE*, фокусът е поставен върху феминистките предложения за решаване на „проблема”, който представлява за тях наличието на определителен член в мъжки род. Тук най-напред анализираме недостатъците на тези предложения и впоследствие обобщаваме причините, поради които те са неуместни и/или неприложими, а именно:

- определителният член спомага за идентификацията на одушевления или неодушевления предмет, за който се говори, и показва, че слушащият е в състояние да го разпознае безпогрешно в даден контекст;
- означава единствени (специфични и неспецифични) понятия;
- показва връзката между дадена номинална група и предишен речев елемент, който може да обозначава същия човек, предмет или понятие (пряка анафора) или свързан елемент, позволяващ да се направи асоциативна връзка между двете (асоциативна анафора);
- присъствието на определителен член ни насочва към цялото, а отсъствието му – към частичното;
- при родова номинална група определителният член в единствено или в множествено число е необходим за означаването на единството от реални и виртуални представители на даден клас или вид;
- при родова номинална група с определителния член в единствено число се означава целият клас или вид, а в множествено число се означава непряко класът, към който принадлежи номиналната група;
- определителният член в единствено число придружава родовите номинални групи, обозначаващи прототипи, както и елементите, въведени като типични или характерни представители на някой клас;
- определителният член в множествено число придружава родовите номинални групи, когато изразяват характерни или случайни особености;
- определителният член придружава номинални групи, включващи определения, които ако изразяват характерни качества, могат да означават типове;
- изпускането на определителния член за мъжки род може да доведе до граматично неправилно изречение;
- изпускането на определителния член за мъжки род може да промени смисъла на посланието.

4. ИЗВОДИ

Дисертационното изследване показва недвусмислено, че: не съществува връзка между граматичния род и биологичния пол; в системата на испанския език не е заложена дискриминация към жената; формулите за несексистко общуване са плод на непознаване или погрешно тълкуване на правилата на испанския език и принадлежат на идеологията на политическата коректност. Изводите са ориентирани към задачите на дисертацията и могат да бъдат обобщени в четири точки според броя на главите в труда:

1) Родът е граматична, а не биологична категория, притежаваща следните характеристики:

– в испанския език има два рода – мъжки и женски, но те не отговарят на мъжкия и женския биологичен пол. Биологичният пол е полът на референтите в действителността; съществува и семантичен пол, който е закодиран в значението на някои думи. За разлика от биологичния, семантичният пол е езикова материя, тъй като представлява част от значението на езиковия знак;

– съществителните имена се разпределят по родове на произволен принцип. Двата рода образуват помежду си привативна опозиция, при която немаркираният член е мъжкия род, а маркираният – женският. Като немаркиран член мъжкия род може да включва и женския в определен контекст, т.е. мъжкия род се характеризира с по-високо ниво на полисемия и може да има едновременно няколко смислови значения. Съществителните от женски род са семантично по-сложни поради функционалния белег, който притежават, и имат изключващо значение. Те могат да бъдат и формално по-сложни, но това не е задължително. В паметта на говорещия женският род произхожда от мъжкия по определени правила. Мъжкия и женският род са „несвойствени”, съответно хипероним и хипоним;

– всички съществителни в испанския език носят родов показател – за мъжки или за женски род, – но не всички носят показател за семантичен пол и това важи не само за обозначаващите неодушевени предмети, а и за някои от обозначаващите одушевени такива. От последните семантичен полов показател имат само тези,

които обозначават един от двата пола. Съществителните, които не обозначават определен пол, не носят такъв показател;

– когато едно съществително обозначава одушевен предмет, не е задължително родът да отразява пола, както и не е задължително окончанието на съществителното да показва рода. Съществителните с женски семантичен показател са от женски род, но тези от женски род невинаги носят женски семантичен показател. Съществителните, които обозначават същества от мъжки пол, са от мъжки род, но обратното не е вярно. Някои съществителни са лишени от семантичен пол и това е причината родът им да не е свързан с биологичния им пол;

– езикът е биологична характеристика, присъща единствено на човека, който носи родния си език в съзнанието си, и само той може да определя пътя му на развитие.

2) Конфликтът между граматика и феминизъм е изкуствено създаден и подхранван от некомпетентни в областта на езикознанието хора и причините за него са изцяло политически. Формулите за несексистко общуване са неестествени за общоприетия испански език и принадлежат на политическата коректност:

– идеята, че езикът дискриминира жената, възниква от смесването на две от основните значения на думата *género* (род) – граматичното и биологичното, последвано от объркването на *género* (род) със *sexo* (пол), и е напълно погрешна. За да бъде определен един език като сексистки, е необходимо в него да действат три агента – говорещият и неговият умствен контекст, слушащият и неговият умствен контекст и езикът като система. В испанския действат само първите два. Сексизмът не е присъщ на системата на испанския език, който, бидейки основно средство за общуване, изпълнява ролята на огледало, отразяващо проявите на сексизъм и мачизъм в обществата, които го употребяват, но в никакъв случай не е причина за тези прояви;

– за езиков сексизъм може да говорим, когато посланието, отправено от говорещия, е сексистко заради формата си, а не заради съдържанието. Когато сексизмът е заложен в съдържанието на посланието, той е социален и не може да бъде преборен чрез езикови реформи, а чрез послания с антисексистко съдържание;

– винаги трябва да отчитаме факта, че слушащият може да е със сексистки манталитет и да изтълкува като дискриминационно послание, което в действителност не е такова;

– за момента е налице очевидно неразбиране на разликите между език и действителност, граматика и биология, езиков и социален сексизъм и форма и съдържание на посланието от страна на феминистката критика. Именно това неразбиране е и причината за използването на анализирани в настоящия труд крайности във феминизацията в испанския език като оръжие в борбата между половете и за повдигане на самочувствието и личностно утвърждаване на жените, дори с цената на жертване на езика. Езикът отразява личностни и социални проблеми, но решението им се крие не в него, а в два други фактора, които са, както следва: първо, възпитанието и образованието като основни механизми за умствено и духовно развитие, израстване на личността и промяната на манталитета на хората; второ, промяната на законите на страната. Езикът няма и не може да има никаква роля в този процес, освен да служи като средство за общуване и да показва посоката, в която се развива обществото.

3) Раздвояването на мъжкия и женския род е политически коректна формула, чиято привидна и неосъществима цел е установяването на равенство между половете, но действителното му предназначение е да заблуждава и отклонява вниманието от истинските социални проблеми и да прикрива некомпетентността, бездействието и нехайството на властите и неправителствените организации по отношение на решаването им. Предполагаме, че този езиков похват е обречен да изчезне поради редица причини, които въз основа на направения анализ можем да обобщим по следния начин:

– не принадлежи на системата на испанския език – език, разполагащ с мъжки и с женски род, образуващи привативна опозиция с немаркиран член мъжкият род и маркиран член женският;

– внесено е от английския език – в който няма родове – от хора, които не са компетентни в областта на езикознанието;

– единствената мотивация за вноса му е политическата;

– нарушава принципа за неутрализация на привативна опозиция;

- не предполага езикова икономия, напротив;
- не е обосновано от прагматическа гледна точка – не носи никаква нова, нито съществена информация;
- натоварва устната реч, като затруднява говорещия и пречи на мисълта му да тече гладко и разсейва, обърква и дразни слушащия;
- в писмената реч, независимо по какъв начин е отбелязано, смущава, уморява и отблъсква читателя;
- някои от начините, по които се отбелязва в писмената реч, нарушават правописните правила на испанския език;
- не е осъществимо във всички случаи;
- в случаите, в които се цели изтъкването на конкретни разлики, раздвояването е наложително, но повсеместната му употреба би обезсмислила тези варианти;
- деформира испанския език, като го лишава от красотата, изразителността и напевността му;
- звучи неестествено, превзето и смехотворно;
- обобщаващото значение на мъжкия род има дълбоки корени в съзнанието на испаноговорещите и те знаят по интуиция и от опит, че при подходящ контекст може да включва и двата пола;
- масово е отхвърляно от говорещите, които го възприемат като проява на неграмотност, невежество и комплекси или като демагогия и политическо оръжие;
- някои говорещи тълкуват като проява на полова дискриминация именно изтъкването на женския род;
- не може да замести активната дейност и не представлява решение на проблемите на жената в съвременното общество.

4) За разлика от раздвояването, останалите три политически мотивирани манипулации на езика не влизат в сблъсък със системата на испанския език. По отношение на тях можем да направим следните изводи и прогнози:

- фактът, че много съществителни, обозначаващи професии, длъжности и титли, днес разполагат с женски род, е положително явление, но трябва дебело да подчертаем, че тези форми са възникнали по естествен път – най-често

съществителните за женски род някога са обозначавали съпругите на мъжете, упражняващи професията, заемащи длъжността или притежаващи титлата, а по-късно, след като жените стъпват и се утвърждават на пазара на труда, постепенно променят значението си, но това става спонтанно в отговор на нуждата на говорещите от думи, с които да обозначат работещите дами. Те прибягват до вече съществуващи форми, като променят семантиката им, без да се договарят помежду си и без някой да ги заставя на това. Семантичният преход от своя страна протича съобразно нарастването на броя на жените в дадена професионална сфера и засилването на позициите им. Очакваме в следващите години, предвид все по-нарастващия брой на жените в различни професионални области, в езика да се установят стабилно редица форми за женски род, при които в момента се забелязва колебание;

– въпреки че без съмнение употребата на събирателните и на абстрактните съществителни се приема по-добре и е по-разпространена от тази на раздвояването, според нас е твърде малко вероятно тя да придобие размерите, на които се надяват феминистките, и допускаме, че в бъдеще ще бъде силно ограничена. Противното би означавало пренасяне на един твърде висок стил в устната реч, което, от една страна, е неестествено, тъй като хората не обитават абстрактни светове, а конкретен такъв, изпълнен с конкретни понятия, а от друга – би било нелогично във времена, в които общуването между политици и граждани е нарушено и затруднено, политическият испански да се усложнява и отдалечава допълнително от общоприетия. Смеем да твърдим, че съществува реална опасност подобна стъпка да даде обратен на очаквания ефект и така, вместо да натрупат дивиденди, политиките да се окажат в ролята на губещи поради факта, че с гласоподавателите говорят на различни езици, което поражда у последните съмнение и недоверие, водещи до оттеглянето на подкрепа;

– функцията на определителния член в езика е изцяло граматична и употребата му в мъжки род по никакъв начин не дискриминира представителките на женския пол поради отсъствието на пряка връзка между граматиката и действителността и по-конкретно между граматичния род и биологичния пол. Този похват вероятно постепенно също ще загуби тежест, като виждаме евентуална

възможност да се запази в някои случаи, в които не съществува опасност от двусмисленост и погрешно тълкуване, но причината за това ще бъде езиковата икономия.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Когато става дума за езика и *видимостта на жената* в него, трябва много да се внимава с крайностите. Конфликтът между граматичния род и езиковия феминизъм и манипулациите от страна на феминистката лингвистика чрез медиите и чрез образователната система, които отдавна са факт, може да нанесат непоправими щети на езиковата компетентност на милиони говорещи и да затруднят общуването, предизвиквайки многобройни недоразумения от различно естество. Несъмнено е редно, когато съществува дума за женски род, тя да се употребява на място и това е факт, който не подлежи на обсъждане, но също така е редно феминистките да се запознаят подробно с граматиката на испанския език, да си изяснят неутрализиращата функция на мъжкия род, естеството на думите от общ род и на епицените, разликата между конкретни, събирателни и абстрактни съществителни и функцията на определителния член и да осъзнаят, че става дума за особености на езика, не за полова дискриминация, подценяване, пренебрегване или изключване на жената.

Работата върху този труд ни послужи да се уверим за пореден път и да съберем и предоставим научни доказателства за това, което вече знаехме интуитивно и по емпиричен път – езикът не е създаден с цел да дискриминира една или друга социална група, а за да може хората да общуват помежду си, да споделят мисли, чувства, надежди, радости, съмнения, притеснения, тревоги, желаниа, намерения, познания за света... Именно поради тази причина езиковата реформа не е пътят към постигането на междуполово равенство. Дискриминацията се ражда в речта и е плод на възпитанието, интелигентността и образованието на човека, които не зависят от езика, който говори, а от средата и от обществото, в които е израснал и в които живее. Ако едно дете бъде възпитавано от ранна възраст да цени хората заради човешките им качества, професионализма и заслугите им, а не заради

половата им принадлежност, опасността то да прояви дискриминация към жена е пренебрежимо малка. Смятаме, че усилията на феминистките организации и на цялото общество трябва да бъдат насочени именно и преди всичко към възпитанието на подрастващите и изграждането у тях на несексистки манталитет и поведение, което не може да бъде постигнато чрез неразумни, безсмислени и никому ненужни езикови похвати, а чрез реални действия и личен пример. Сексистката реч и мачисткото поведение може да бъдат преборени само чрез несексистка реч и най-вече чрез несексистки действия.

Защо езиковата реформа не е пътят към постигането на междуполово равенство обяснихме подробно на тези страници. В заключение е важно да подчертаем и да предупредим, че една такава реформа не само не носи никакви социални ползи, но и крие в себе си вреди, освен за езика, и за общуването и обратната връзка между властта и неправителствените организации, от една страна, и гражданите – от друга. Видно е, че резултатът от намесата на феминистките в областта на езика е създаването на един изкуствен език, разминаващ се с общоприетия испански, който затруднява общуването и с това допринася за увеличаването на пропагандата между управляващи и управлявани. Свидетели сме как от години се налага един фалшив политически коректен език напълно чужд на мнозинството от хората, тъй като не допуска назоваването на нещата с истинските им имена, а налага редица евфемизми, служещи да прикрият, разкрасят или подменят действителността. Нов елемент на политически коректния език днес са и нарочно създадените несексистки формули. Освен явното ограничаване на свободата на словото, което представлява това явление, друг сериозен проблем е, че то насърчава политическото лицемерие, като позволява на обществените фигури да говорят много, създавайки впечатлението за ангажираност с дадена кауза, а в действителност да не казват нищо съществено, да замаскират истината, да манипулират, подвеждат и заблуждават „обикновените“ хора, които от своя страна все по-трудно разбират посланията, отправени към тях от представителите на властта, а никой човек не вярва на послания, които не разбира. Така политически коректният език като цяло и несексисткият такъв в частност, вместо да допринесат за натрупването на политически дивиденди за своите ползватели, с времето

вероятно ще дадат обратен ефект, като отблъснат гражданите от тях, т.е. творението ще заработи не в полза, а в ущърб на създателите си, дори сме склонни да твърдим, че този процес вече е започнал.

Езикът е средство за познание на света и за общуване, а не политическо оръжие, и никаква идеология и политически манипулации нямат място в него. Никой език не може и не е редно да бъде променян с директиви по волята на една или друга социална група, защото на първо място не е създаден по политически причини и с политическа цел, на второ – не е частна собственост, а общо благо, и на трето – всяка насилствена промяна е знак за цензура, т.е. за диктат, а всякаква форма на диктат е абсолютно недопустима и дълбоко осъдителна в едно демократично общество. Испанският език е съществувал много преди възникването на феминизма и ще съществува и след него във вида, в който испаноговорещите преценят, че им е необходим, а днешните изкуствени несексистки формули ще останат в миналото, тъй като са в разрез с традицията, нежелани са и са напълно безполезни. Колкото до сексизма, убедени сме, че с израстването на обществото той ще бъде изкоренен, а ключът към израстването на едно общество, както повторихме многократно, е промяната в манталитета, възможна единствено при подходящо възпитание и образование. Дълбоко вярваме, че именно високото образование и свободата на словото са моторът за развитие на човечеството и две от основните ценности, които всяко зряло и мъдро демократично общество трябва да защитава и отстоява, като всяка заплаха за съществуването им бъде осъждана най-остро и пресичана в зародиш без колебание и без страх.

6. ПРИНОСИ С ТЕОРЕТИЧЕН И НАУЧНО-ПРИЛОЖЕН ХАРАКТЕР

1. Проследен е преходът от мъжки към женски род на съществителните за професии, длъжности и титли, въз основа на който е доказана неутрализиращата функция на мъжкия род и липсата на изначално заложена полова дискриминация в езика.

2. Доказана е авторовата хипотеза, че **формулите за несексистко общуване произлизат от смесването на граматичното и биологичното значение на съществителното *género* (род) и последвалото смесване на *género* (род) и *sexo* (пол) и действителната им цел не е свързана с постигането на междуполово равенство, а става въпрос за политически коректни формули, обслужващи интересите на лица, партии и организации и прикриващи липсата на ефективна дейност в полза на жените, следователно появата им в речта на „обикновените“ говорещи и широката им употреба от тяхна страна на практика е невъзможна.**

3. Предложен е **критичен анализ на формулите за несексистко общуване** в светлината на схващането за езика като обобщено познание за света, отразяващо опита на съответната общност, и постановката, че науката за езика е лишена от идеология. В контекста на така извършения анализ са направени изводите в изследването в полза на „традиционния“ начин на изразяване.

4. Обосновано е становището за **безспорното предимство на езиковата и на комуникативната компетентност спрямо идеологията на политическата коректност** въз основа на разграничението между естествената реч на *наивния* говорещ, способен да назовава елементите от действителността с истинските им имена, което открива пътища за решаването на проблемите и спомага за развитието на обществото, и „мъртвото слово“, прикриващо, разкрасяващо, изопачаващо или подменящо действителността, парализиращо развитието и поставящо колектива под пълния контрол на идеолозите на политкоректността.

5. Дисертацията би могла да бъде от полза в часовете по **практически език** за разясняване на съмненията, които биха могли да възникнат във връзка с рода на определени съществителни, обозначаващи лица, както и за ориентир относно употребата на мъжки и женски род в изречения, с които се цели да бъдат изтъкнати постиженията на жените в определена област, като се наблегне на по-голямата значимост, която придава мъжкият род поради по-широкото си референтно поле, докато женският ограничава жената до собствената ѝ подгрупа.

6. Трудът би могъл да представлява интерес както за студентите филолози, така и за изучаващите политически специалности за запознаване с вредите от привнасянето на идеология в езика.

7. БИБЛИОГРАФИЯ, ИЗПОЛЗВАНА В АВТОРЕФЕРАТА

ТЕОРЕТИЧНИ ИЗТОЧНИЦИ:

Бенгоечеа, 2003а: Bengoechea, M. Guía para la revisión del lenguaje desde la perspectiva de género. // *Proyecto Parekatuz*. Diputación Foral de Bizkaia, 2003.

----- **2007:** Bengoechea, M. *Sexismo y androcentrismo en los textos administrativo-normativos*. España: Universidad de Alcalá, 2007.

Боске, 2012: Bosque, I. *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer*. http://cultura.elpais.com/cultura/2012/03/02/actualidad/1330717685_771121.html.

Бояджиев, 1984: Бояджиев, Ж. Едуард Сапир (1884 – 1939). // *Съпоставително езикознание 1'84. Годишници. Под ред. на проф. Светомир Иванчев*. София: „Наука и изкуство”, Софийски университет „Климент Охридски”, 1984, стр. 111 – 114.

Гарсия Месегер, 2001: García Meseguer, A. ¿Es sexista la lengua española?. // *Panace*, 2001, Vol. 2, No 3, стр. 20 – 34.

----- **2002:** García Meseguer, A. El español, una lengua no sexista. // *Estudios de Lingüística del Español (ELiEs)*, 16, 2002. <http://elies.rediris.es/elies16/Garcia.html>.

Гарсия Моутон, 2000: García Mouton, P. *Cómo hablan las mujeres*. Madrid: Arco/Libros, S.L., 2000.

Гереро Саласар, 2003: Guerrero Salazar, S. Propuestas no sexistas para favorecer la interculturalidad en ELE. // *El español, lengua del mestizaje y la interculturalidad: Actas del XIII Congreso Internacional de la Asociación para la Enseñanza del Español como Lengua Extranjera, ASELE*. Murcia, 2-5 de octubre de 2002, 2003, стр. 393 – 403.

Глик, Фиск, 1996: Glick, P., S. T. Fiske. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996, Vol. 70, No. 3, стр. 491 – 512.

----- **2001:** Glick, P., S. T. Fiske. An Ambivalent Alliance: Hostile and Benevolent Sexism as Complementary Justifications for Gender Inequality. // *American Psychologist*, 2001, Vol. 56, No. 2, стр. 109 – 118.

Грихелмо, 2000: Grijelmo, A. *La seducción de las palabras*. Madrid: Santillana Ediciones Generales, S.L., 2000.

Институт „Сервантес”, 2011: Instituto Cervantes. *Guía de comunicación no sexista*. Madrid: Santillana Ediciones Generales, S.L., 2011.

Испанска кралска академия, 2009: Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española Morfología Sintaxis I*. Madrid: Espasa Libros, S.L.U., 2009; segunda tirada corregida: febrero, 2010.

Косериу, 1988: Coseriu, E. *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*. Madrid: Editorial Gredos, S.A., 1988, стр. 210 – 251.

Кънчев, 1995: Кънчев, И. *Динамичният структурализъм в съвременното езикознание*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 1995.

Ледо Кунил, 1999: Lledó Cunill, E. *Ministras y mujeres*. // *En femenino y en masculino*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer, 1999, стр. 46 – 49.

Лопес Фернандес, 1996: López Fernández, X. Xénero gramatical e sexismo lingüístico. // *Revista Galega do Ensino*, 1996, No 12, стр. 29 – 41.

Мелчук, 1992: Mel'čuk, I. A. Tres rasgos principales, siete principios básicos y once resultados fundamentales de la investigación morfológica de Roman Jakobson. // *Arte verbal, signo verbal, tiempo verbal*. México: Fondo de Cultura Económica, S.A., 1992, стр. 246 – 256.

Миткова, 2013: Миткова, А. *Жената и езикът в испанския социокултурен контекст*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2013.

Рока, 2009: Roca, I. Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. // *Boletín de la Real Academia Española Tomo LXXXIX Cuaderno CCXCIX Enero-junio de 2009*. Madrid: Real Academia Española, 2009, стр. 76 – 117.

----- **2012б:** Roca, I. *Algunas reflexiones críticas sobre “Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad”*. *Reflexiones críticas*. http://stel.uib.edu/linguistica-ub/webfm_send/55.

Сапир, 1929: Sapir, E. The Status of Linguistics as a Science. // *Language*, 1929, Vol. 5, No. 4. Linguistic Society of America, 1929, стр. 207 – 214.

Спърбър, Уилсън, 1986: Sperber, D., D. Wilson. *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986.

----- **2002:** Sperber, D., D. Wilson. Pragmatics, Modularity and Mind-reading. // *Mind and Language*, 2002, Vol. 17. Blackwell, 2002, стр. 3 – 33.

Фаляс Алвардо, 2010: Fallas Alvarado, C. *El género inclusivo en español es el masculino*. <http://www.elcastellano.org/noticia.php?id=1528>.

Хъдсън, 1995: Хъдсън, Р. Д. *Социolingвистика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 1995.

Якобсон, 1957: Jakobson, R. *Los conmutadores, las categorías verbales y el verbo ruso (Partes I y 2)*. http://217.126.81.33/psico/sesion/ficheros_publico/descargaficheros.php?opcion=textos&codigo=50.

ДРУГИ ИЗТОЧНИЦИ:

Мартинес, 2006: Martínez, J. A. *El lenguaje (políticamente) correcto*. <http://www.fundeu.es/noticia/el-lenguaje-politicamente-correcto-3441/>.

Перес, 2006: Pérez, A. *Feminismo lingüístico, preclara estupidez*. http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/opinion/feminismo-linguistico-preclara-estupidez_274460.html.

Перес-Реверте, 2000: Pérez-Reverte, A. *Cientes y clientas*. <http://arturoperez-reverte.blogspot.com/2010/09/clientes-y-clientas.html>.

РЕЧНИЦИ:

Испанска кралска академия, 2014: Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española (DRAE)*. <http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>.

„Клаве”, 2000: *Clave. Diccionario de uso del español actual*. Madrid: EDICIONES SM, 2000.

„Вокс”, без година: *VOX: Diccionario de uso del español de América y España*. Versión electrónica.

8. ПУБЛИКАЦИИ

Иванова, 2014: Иванова, Т. Конфликтът между граматическия род и езиковия феминизъм в испанския език. // *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция 3 – 4 юли 2014 година, том 14, Научно направление „Педагогически и хуманитарни науки”*. Велико Търново: Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”, 2014, стр. 36 – 46.

Иванова, 2015: Иванова, Т. Algunas observaciones sobre la masculinización de la lengua búlgara en tiempos de plena emancipación femenina. // *„Научни трудове”, том 52, кн. 1, сб. А, 2014, Филология*. Пловдив: ПУ „Паисий Хилендарски”, 2015, стр. 168 – 178.

Иванова, 2016: Иванова, Т. Особенности на борбата с езиковия сексизъм в испанския език. // *„Научни трудове”, том 53, кн. 1, СБ. А, 2015, Филология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2016, стр. 452 – 463.

Иванова: Иванова, Т. *Граждани и гражданки, или невидима ли е жената в испанския език*. Национален военен университет „Васил Левски” – Велико Търново. Под печат.

Иванова: Иванова, Т. *Раздвояването на мъжкия и женския род – натрапникът в испанския език*. Национален военен университет „Васил Левски” – Велико Търново. Под печат.